

5-274

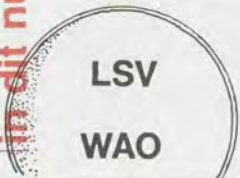
MIO

THEMA

DECEMBER '85
4e jrg., nummer 39
verschijnt tenminste
10 maal per jaar

mededelingen opbouwwerk

in dit nummer

WAO-AAW PLATFORMS

- * Een verkenningstocht langs de WAO-AAW Platforms in Limburg, Friesland, Gelderland, West-Brabant, Midden-Brabant, Rotterdam
- * Ondersteuning van het WAO-vrouwenwerk
- * De stelselherziening sociale zekerheid: doelstelling van vereenvoudiging van het stelsel wordt niet waargemaakt; de complexiteit en de hoeveelheid papier bedreigen het democratisch gehalte van de besluitvorming
- * Nieuwe franchise-berekening: adder onder het gras
- * Interview met prof. De Jong, voorzitter van de Sociale Verzekerings Raad: "WAO-beweging moet eigen filosofie uitdragen"
- * Herman Bode, oud vice-voorzitter van de FNV: "Vakbeweging mag samenwerking met WAO-Platforms niet uit de weg gaan"
- * "Aanval is de beste verdediging, maar dan wel met de goeie wapens", column van Bareld Postma
- * De WAO in de politiek

	pag.
Ten geleide	3
LSV Regionale Platforms:	
Uitbreiding tot zeven delegaties werkt goed	4
Stelselherziening:	
Aanbieding rapport Stelselherziening aan voorzitter Sociale Verzekerings Raad	6
Drie opmerkingen naar aanleiding van de Stelselherziening Sociale Zekerheid	10
Een adder onder het gras	13
Interview:	
Gesprek met Prof.Dr. E.P. de Jong, voorzitter van de Sociale Verzekerings Raad	15
Gesprek met de heer Bode, oud vice-voorzitter van de FNV	17
Column: Aanval is de beste verdediging, maar dan wel met goeie wapens..., door Bareld Postma	20
Regionale Platforms:	
Limburg: de lange strijd tegen sociale onzekerheid	21
Fries WAO-Beraad: werk en arbeidsongeschiktheid	24
Gelders WAO-Beraad komt uit de steigers	27
Het WAO-werk in West-Brabant	29
Kadervorming in Midden-Brabant	31
Platform WAO/AAW Rotterdam e.o.: Project WAO door schuld van derden	34
Ondersteuning van het WAO-vrouwenwerk	36
Politiek: De WAO in de Tweede Kamer, Rijksbegroting 1986, hoofdstuk XV (Sociale Zaken en Werkgelegenheid) hoofdstuk XVI (Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur)	39
Informatie:	
Regionale WAO-Platforms informeren Gemeentebesturen	41
Vrouwen in de WAO achtergesteld	42
Commissie Oriënteringsdagen: Minstens kwart van de bevolking wordt "apart gesteld"	43
Met je kop tegen de muur	44
Fries WAO-Beraad steunt "Werk en Welzijn"	44
Bibliografie: Informatie over de stelselherziening	45

De Regionale Platforms van Arbeidsongeschikten-organisaties en -groepen staan inmiddels als een "paal boven water" en dat is gegeven de barometerstand maar goed ook. In deze M.O. wordt - in vogelvlucht - weer een verkenningsstocht langs de platforms en hun eigen en gemeenschappelijke activiteiten ondernomen.

De regionale platformfunctie waar vele verschillende groepen en organisaties elkaar kunnen vinden voor onderlinge uitwisseling en steun, maar vooral ook voor gemeenschappelijke actie én in de richting van instanties en organen én in de richting van de politiek, zijn voor de brede WAO-beweging een bruikbaar instrument gebleken.

Hoewel zeker niet adequaat in "toegang", "erkenning" en "middelen" vertaald - lees hierover ondermeer de column van Bareld Postma - is de politieke en beleidsmatige erkenning een feit.

Dat is in de afgelopen periode niet alleen gebleken uit de beantwoording van Kamervragen door de Minister van WVC (ik sta er beleidsmatig helemaal achter, maar heb geen geld ....), maar ook uit de opmerkingen terzake van verschillende fractie-woordvoerders bij de begrotingsbehandelingen van WVC en SoZaWe, waarbij PSP-woordvoerder Willems in de richting van Minister de Koning de vinger het meest nauwkeurig op de zere plek legde.

Hij vroeg zich af hoe het toch kon dat op allerlei beleidsonderdelen op enigerlei wijze de participatie van cliënten vorm had gekregen behalve in de sector van deze "sociale" bewindsman.

In de in deze M.O. opgenomen interviews met oud vice-voorzitter van de FNV, Herman Bode en de nieuwe voorzitter van de Sociale Verzekerings Raad Prof. de Jong, stellen beide ook nadrukkelijk vast dat er op dit terrein nog heel wat te klaren valt.

Daarbij valt met name ook op dat beide geïnterviewden de WAO-beweging in brede zin recht doen en erkennen en dit maatschappelijk gegeven niet met institutionele oogkleppen op benaderen.

In het NRC-Handelsblad van 7 december werd Prof. de Jong als SVR-voorzitter ook geïnterviewd en komt hij over de zijns inziens overhaaste opstelling van het kabinet inzake de stelselherziening tot de uitspraak: "Er wordt wat met blokjes gespeeld, maar een visie op de samenleving ontbreekt" en betoont hij er zich afkerig van alleen de "politieke partijen en adviesraden die we kennen" die fundamentele discussies te laten voeren.

Daarom is nog steeds actueel wat Herman Bode enkele jaren geleden bij een gesprek over de FNV-deelname aan de Regionale Platforms-ontwikkeling al zei: "Doorzetten jongens, want wat jullie doen is hardstikke belangrijk".

En in dat verband blijft het van belang wat de landelijke politiek wel of niet waardeert en niet "bij woord alleen".

Wil van de Leur

LSV Regionale Platforms: UITBREIDING TOT ZEVEN DELEGATIES WERKT GOED

De "oude drie" die in eerste aanleg het Landelijk Samenwerkingsverband Regionale Platforms van Arbeidsongeschikten-organisaties vormden, t.w. Limburg, Friesland en Rotterdam e.o. keken zeker niet probleemloos aan tegen de uitbreiding van het LSV naar zeven delegaties.

Hoewel men principieel en doelbewust de deur voor het Gelders WAO-Beraad, BAU-Utrecht en de WAO-Overleggen Midden-Brabant en West-Brabant wijd open zette, beseftte men zeker ook mogelijke nadelen, zoals een formelere vergader-stijl en minder ruimte voor onderlinge uitwisseling. Een - ook al vanwege de kosten noodzakelijke - verkleining van de delegaties van vijf naar vier personen per regionaal platform deed hier en daar nog eens extra pijn, maar maakte ook de groei van het aantal deelnemers iets minder explosief. Terwijl andere besluiten, zoals de schriftelijke voorbereiding van de "regionale informatie-uitwisseling" dreigende tijdsproblemen verminderden.

Al na korte tijd overheerste dan ook een opgelucht, positief gevoel: veronderstelde nadelen traden maar betrekkelijk in, terwijl de voordelen van de uitbreiding met een aantal - deels zeer ervaren - delegatieleden uit andere delen van het land duidelijk aan het licht traden.

Eeuwige subsidieperikelen

In een vergadering op 19 december 1984 op het Ministerie van WVC met de directie Maatschappelijke Ontwikkeling kwam een (gedeeltelijke) subsidie deal tot stand: twee van de vier nieuwe deelnemende regionale platforms zouden van middelen voorzien worden. Geldgebrek ten departemente vormde de reden voor deze halvering. Parlementaire actie bracht geen soelaas: weliswaar werd Minister Brinkman met een aantal zo ongeveer Kamerbreed gestelde vragen geconfronteerd, waarin op subsidiëring werd aangedrongen, maar de bewindsman bleef bij zijn stuk staan: beleidsmatig vond hij de regionale platforms een prima zaak, maar budgettair zag hij geen kans om de subsidiëring van alle vier in daden om te zetten. En afgezien daarvan bleven er financiële problemen bestaan rond de kosten van het LSV, het onderzoek en de documentatiefunctie. Een ander vraagstuk dat niet budgettair maar "beleidsmatig" lag, vormde het specifieke vrouwenondersteuningswerk. Daartoe was één opbouwwerkster t.b.v. alle regionale platforms beschikbaar en wat het LSV betreft, dient dat zo te blijven. Maar in de WVC-emancipatiefilosofie luidt de formule dat slechts middelen beschikbaar gesteld worden voor korte, eenmalige zgn. "inhaal-manoeuvres". Ook op dit punt bleek Kamerbrede steun voorhanden, maar ook hier leidde dat tot nu toe niet tot concrete subsidietoezeggingen.

Onderzoek: inkomensontwikkeling en stelselherziening

De onderzoeksfunctie waarover het LSV beschikt, werd in eerste aanleg m.n. ingezet voor een onderzoek naar de inkomens-ontwikkeling bij arbeidsongeschikten. Immers de politieke, maar dikwijls ook administratieve, kortingen werden wel in de portemonnee gevoeld van de arbeidsongeschikten, maar waren nog nooit eens keurig op een rijtje gezet en opgeteld. Dat was te meer bedenkelijk omdat uit allerlei contacten van de WAO-beweging met politici bleek, dat men ook bij de "beslissers" maar zeer gebrekkig op de hoogte was. De uitkomsten van het onderzoek werden door het LSV voor eerste publicatie beschikbaar gesteld aan de FNV, die ze publiceerde in een afzonderlijke uitgave van haar Nieuwsbrief van het secretariaat voor uitkeringsgerechtigden. De tweede "grote" operatie van de LSV-onderzoeker betrof een rapport over de dreigende stelselherziening van de sociale zekerheid, waarover

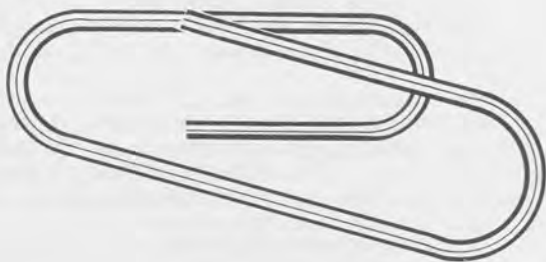
ook elders in deze M.O. meer. Ook in dit geval koos het LSV er niet voor om die rapportage in eigen beheer uit te brengen. Ditmaal was het Landelijk WAO-Beraad "hoofd-"uitgever van deze tekst, wat nog eens benadrukt werd doordat een vertegenwoordiger daarvan het eerste exemplaar aanbood aan de Voorzitter van de Sociale Verzekerings Raad vlak voor de aanvang van de vergadering waarin het definitieve advies inzake de stelselherziening door deze Raad zou worden vastgesteld.

Voorkeur voor brede samenwerking

Uit bovenstaande blijkt al dat het LSV nadrukkelijk zoveel mogelijk voor brede samenwerking kiest. Dat vloeit overigens ook logisch voort uit de opbouw van de regionale platforms, die op hun beurt bestaan uit een groot aantal groepen en organisaties, zowel plaatselijke als uit vakbonden en categorale organisaties. De regionale platform-functie van ontmoeting, uitwisseling, beraad en gemeenschappelijke actie van soms zeer onderscheiden groepen en organisaties binnen een regio, heeft natuurlijk ook consequenties voor de werkwijze van het LSV als samenwerkingsverband van regionale platforms.

Het is ook om die redenen dat het LSV met name voorwaardenscheppende functies vervult voor een brede WAO-beweging.

Aangezien ook uit nog niet deelnemende regionale, provinciale WAO-beraden vragen gekomen zijn inzake de mogelijkheid tot deelname aan het LSV, is daaromtrent op de in november gehouden vergadering een principebesluit genomen dat daar positief op gereageerd zal worden.

AANBIEDING RAPPORT STELSELHERZIENING
AAN VOORZITTER SOCIALE VERZEKERINGSRAAD

Vlak voordat de Sociale Verzekeringsraad haar vergadering op 25 oktober j.l. zou beginnen over de vaststelling van haar Advies inzake Stelselherziening Sociale Zekerheid, bood namens het Landelijk WAO-Beraad de Heer Jelle Jongsma aan de Voorzitter van de Raad het éérste exemplaar aan van het rapport "Stelselherziening Sociale Zekerheid: Uitge(s)teld - Afge(s)teld?".

Hij hield daarbij een korte inleiding die MO hieronder afdruckt.

Geachte toehoorders/sters,

Vandaag, de 25 oktober 1985, is voor veel inwoners van dit land een belangrijke dag, zoals wij er in onze geschiedenis veel kennen. De huidige regering is bij zijn aanvang begonnen met veel maatregelen, die + een kwart van onze bevolking in armoede hebben gebracht of zullen brengen.

Het Landelijk WAO-Beraad en veel andere medestanders zijn direct alle maatregelen die zijn genomen gaan bestrijden. De onredelijkheid ten top: een WAO-er/ster bijv. is vele gulden kwijtgeraakt van zijn uitkering van 70%.

Wij als Nederlanders hebben het vaak over het getal drie. Denkt U maar eens aan de volgende drie punten:

- onze vlag
- onze democratie
- onze sociale zekerheid.

Over het laatste punt gaat het hier vandaag. De SVR heeft vandaag zijn advies klaar voor de regering Lubbers. Ook dit zijn weer drie organen: Kroonleden - Werkgevers - Werknemers.

De huidige regering heeft het woord democratie in deze zeer belangrijke zaak weer eens naast zich neergelegd en had geen week geduld om op Uw advies te wachten.

Vanuit het Landelijk WAO-Beraad hebben wij het afgelopen half jaar vele contacten gehad met weer drie groeperingen, te weten:

- a. Vakbonden
- b. Politiek Den Haag (partijen)
- c. Uitvoeringsorganen.

Het regeringsbeleid heeft geleid tot vele weerstanden in onze maatschappij, denkt u aan de uitspraken van o.a.:

1. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten
2. De Kerken, GMD, GAK
3. En de mensen die het aangaat, ook weer drie:
  - WAO-ers/sters
  - Werklozen
  - Bijstandsmensen enz.

Het stuk dat wij U nu aanbieden is tot stand gekomen door drie groepen mensen: a. het LWB (Landelijk WAO-Beraad)

- b. Het LSV (Landelijk Samenwerkingsverband van regionale Arbeidsongeschiktenorganisaties)

c. het NIMO.

En als ondersteuning de + 170 prominenten die hun advies alreeds uitgebracht hebben.

Vanuit de WAO-beweging zijn drie hoofdbezwaren tegen de voorgenomen stelselherziening:

- A. De verdiscontering, art. 21.2A
- B. Passende arbeid, art. 18 (WAO)
- C. De ondemocratische handeling van de huidige regering.

Geachte Voorzitter van de SVR, hiermede reik ik U als eerste ons werkstuk aan. Maar het gaat ook nog naar twee andere belangrijke groepen in ons land, en wel: - Eerste en Tweede Kamer
- De uitvoerende instanties (o.a. GMD/GAK)

Wij danken U voor Uw medewerking en hopen met de bovengenoemde voorbeelden U een steun in de rug te zijn.

STELSEHERZIENING SOCIALE ZEKERHEID, UITGE(S) TELD - AFGE(S) TELD?

Leden van WAO-groepen moeten zich met kennis van zaken kunnen verweren tegen de plannen van het kabinet inzake de sociale zekerheid. Maar eveneens moeten ze in staat zijn daarin verbeteringen aan te brengen. Hoe moeilijk, zo niet haast ondoenlijk is het echter om aan die kennis te komen! Wie zijn kennis uit de pers moet halen, duizelt van al de plannen die de regering de laatste jaren gemaakt heeft (en die voor een deel ook al weer ingetrokken zijn). Duizelt van de data waarop de definitieve stelselherziening nu precies moet ingaan. En krijgt bovendien maar halve informatie, omdat de krant over zoveel dingen tegelijk moet schrijven dat voor grondige voorlichting meestal geen plaats is.

Hoewel wetsvoorstellen en adviezen van organen zoals de Sociale Verzekeringsraad en de Gemeenschappelijke Medische Dienst officieel openbaar zijn, is het in de praktijk erg moeilijk om er aan te komen. En, als de stukken dan al verkrijgbaar zijn, zijn ze vaak zo dik dat er nauwelijks door te komen is. Nog afgezien van het feit dat ze bepaald niet als een roman geschreven zijn. Het onlangs gereedgekomen advies van de Sociale Verzekeringsraad besloeg bijna duizend bladzijden en het jongste wetsontwerp van staatssecretaris De Graaf zelf bijna het dubbele daarvan. Zelfs voor ambtenaren en uitvoerders is lang niet alles duidelijk. Te begrijpen is dan ook dat diegenen voor wie de stukken uiteindelijk bedoeld zijn, de uitkeringsgerechtigden en in ons bijzondere geval de WAO-ers, niet weten wat hun nu uiteindelijk boven het hoofd hangt bij het lezen en horen van begrippen als "afschatting", "verdiscontering" enz.

In opdracht van het Landelijk Samenwerkingsverband van WAO-platforms hebben Henk Weijnen en Kees Fortuin van het NIMO getracht deze leemten in kennis wat op te vullen door een brochure te schrijven. Deze brochure, getiteld "Stelselherziening sociale zekerheid: uitge(s)teld - afge(s)teld?", is onlangs uitgegeven door het Landelijk WAO-beraad.

Het meest dreigende schrikbeeld voor WAO-ers is dat de regering de zgn. verborgen werkloosheid uit de WAO wil halen. Een arbeidsongeschiktheidsuitkering geeft op langere termijn een veel grotere zekerheid dan een werkloosheidsuitkering. Veel arbeidsongeschikten vrezen dan ook dat zij massaal zullen worden afgeschat en over enige tijd op het sociale minimum terecht zullen komen. Om nu uit te leggen wat hier precies aan de hand is en wat de achterliggende drijfveren zijn die de regering tot dit voornemen hebben gebracht, hebben Weijnen en Fortuin hun brochure toege-

spitst op de kwestie van de verborgen werkloosheid in de WAO. Samenhangend hiermee gaan ze ook in op de uitleg die de WAO geeft aan het begrip "arbeidsongeschikt" en op de uitleg die de wetten voorafgaand aan de WAO (de Ongevallenwet en de Invaliditeitswet) aan dat begrip geven.

Algemeen wordt gefluisterd dat bij sluiting of fusering van bedrijven vele werknemers niet afvloeien naar de WW maar naar de WAO, omdat de laatste de afgevlode werknemer het uitzicht biedt op een langdurig verzekerde toekomst. Hier komt nog bij dat sommigen, die eigenlijk maar gedeeltelijk arbeidsongeschikt zijn, toch een volledige WAO-uitkering ontvangen, omdat zij door hun handicap een werkgever heel moeilijk of niet bereid vinden hen in dienst te nemen. Met een duur woord heet het dan dat hun feitelijk gedeeltelijke werkloosheid "verdisconteerd" zit in hun arbeidsongeschiktheidsuitkering. Dat betekent dat er rekening wordt gehouden met de arbeidsongeschiktheid als nadelige factor bij het zoeken van werk. De eigenlijke werkloosheid is jarenlang in de vorm van arbeidsongeschiktheid bijgeschreven geweest op het conto (de rekening) van de arbeidsongeschikte. Nu de landelijke rekening van de sociale zekerheid te duur wordt, wil het ministerie van Sociale Zaken daarin verandering brengen. Het plan is om de "bijgeschreven" arbeidsongeschiktheid van de rekeningen van de WAO-ers af te halen om die weer bij te schrijven als werkloosheid. Dat velen hiervan de stuipen op het lijf krijgen is te begrijpen. Maar, gelukkig voor hen, is dit afschrijven en in een andere vorm weer bijschrijven voor de regering ook allesbehalve een eenvoudige zaak. Een zaak die veel tegenstand oproept en waarvan de bezuinigings-effecten ook maar matig zijn, zeker op korte termijn.

Tegen deze rekenwijze, die op het eerste gezicht logisch en rechtvaardig lijkt, neemt Kees Fortuin ten scherpste stelling. Immers, zo betoogt hij, in de Ongevallenwet die tot stand kwam in 1901 en werd verbeterd in 1921, werd al rekening gehouden met het feit dat de nasleep van een ongeval het voor een sollicitant moeilijker maakt om op de arbeidsmarkt werk te vinden. Tevens vinden wij in de in 1913 tot stand gekomen Invaliditeitswet het begrip "verlies aan verdien capaciteit" dat aangaf hoeveel je door de handicap in inkomen achteruit zou gaan als je zou werken (als je al kon werken natuurlijk). Beide begrippen, verlies aan verdien capaciteit en verdiscontering, werden opgenomen in de WAO die stamt uit 1967.

Het begrip "arbeidsongeschikt" uit de WAO werd dan ook ongeveer als volgt omschreven: Arbeidsongeschikt is hij die door een handicap niet in staat is om met passende arbeid in de streek rondom zijn woonplaats te verdienen wat een met hem vergelijkbare gezonde werknemer met arbeid gewoonlijk verdient.

In de jaren zeventig, toen de omvang van de sociale zekerheid al grote vormen begon aan te nemen, is men al gaan redeneren: Het is onrechtvaardig dat een werkloze die geen werk vindt en een arbeidsongeschikte die dat ook niet vindt recht hebben op elk een ongelijke uitkering. Staatssecretaris De Graaf concludeerde in 1982 uit een onderzoek dat de verborgen werkloosheid in de WAO 50% bedraagt, een gevolgtrekking die door de onderzoekers werd bestreden. Deze verborgen werkloosheid vervangen door echte werkloosheid zou een bezuiniging opleveren van 2385 miljoen. Om dit te bereiken wilde hij vooral twee dingen doen:

- De Graaf wilde het begrip "passende arbeid" veel ruimer gaan uitlegen dan tot dusverre het geval geweest is. Bij de uitleg van "passende arbeid" is steeds rekening gehouden met het vroegere beroep en de vroegere opleiding van de betrokkene. Hij zou willen dat, om een extreem voorbeeld te geven, een werkloos geworden landbouwkundig ingenieur ook tuinmanswerk als passend zou aanvaarden.

- De mensen zouden om werk te vinden veel meer dan vroeger bereid moeten zijn om van woonplaats te veranderen.

Onder druk van allerlei groepen heeft De Graaf er toch maar van afgezien om in het vervolg geen rekening meer te houden met vroeger beroep en opleiding.

De moeilijkheden die afgeschatte WAO-ers zullen ondervinden op de arbeidsmarkt, hoopt De Graaf te kunnen opvangen door het instellen van de Wet Arbeid Gehandicapte Werknemers. Deze wet moet verplichten een bepaald percentage gehandicapte werknemers in dienst te nemen of te houden. Van verschillende kanten wordt echter aangegeven dat de WAGW niet aan dit doel zal beantwoorden.

De Sociale Verzekeringsraad heeft in zijn jongste advies gezegd dat het zeer moeilijk uit te maken is, hoe de beoogde bezuinigingen zullen gaan uitpakken omdat je verdisconteren op verschillende manieren kunt doen. In de nabije toekomst valt er op dit punt nauwelijks te bezuinigen maar, uitgaande van vier varianten, kom je over vijftien jaar tot bedragen die wisselen van 580 tot 8850 miljoen.

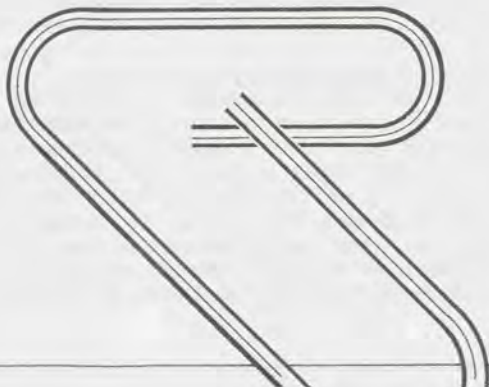
Als de aanslag van De Graaf op de vorborgen werkloosheid doorgaat zullen veel WAO-ers te maken krijgen met de Nieuwe Werkloosheidswet. Vandaar dat Henk Weijnen uitvoerig ingaat op wat gaat gebeuren als WW en WWV zullen verdwijnen en opgaan in de NWW.

Wat in de brochure gesteld wordt, betreft alleen nog maar de WAO. Uit opmerkingen van premier Lubbers blijkt dat een groot deel van wat in het parlement besproken zal worden tot aan de verkiezingen in mei a.s., opgaat aan de herziening van de sociale zekerheid. Waarschijnlijk wordt de datum van 1 mei 1986 voor de totstandkoming van de definitieve plannen alweer niet gehaald ..... en de rest van de plannen .....

Willem van der Hoeven

Kees Fortuin en Henk Weijnen. Stelselherziening sociale zekerheid: Uitge(s)teld - afge(s)teld? Informatiemap voor arbeidsongeschikten en werklozen. Utrecht, Landelijk WAO-beraad, oktober 1985, 85 blz.

De uitgave is voor f 3,50 (excl. verzendkosten) te bestellen bij:
Landelijk WAO-beraad, W.A.Vultostraat 47, 3523 TT Utrecht, tel.030-890766,
LSV, p/a Platform Opbouwwerk, Prins Mauritslaan 26, 2582 LS Den Haag,
tel. 070-52.13.54.
NIMO, Havensingel 8, 5211 TX 's-Hertogenbosch, tel. 073-137295..

DRIE OPMERKINGEN NAAR AANLEIDING VAN DE STELSELHERZIENING SOCIALE ZEKERHEID

Vereenvoudiging

In de officiële stukken over de stelselherziening wordt nog steeds gepretendeerd dat één van de doelstellingen ervan vereenvoudiging van het stelsel is. Dat wordt niet waargemaakt.

Aanvankelijk waren er drie wetten die de werkloosheidsuitkering regelden, namelijk de WW, de WWV en de Bijstandswet (RWW). Op dit moment zijn dat er vier, namelijk de NWW (Nieuwe Werkloosheidswet), de Toeslagenwet, de Bijstandswet en de IOW (Wet Inkomensvoorziening Oudere Werklozen). De zeer uitgebreide en ingewikkelde Invoeringswet, die overigens nog niet eens bij de Tweede Kamer is ingediend, laten we buiten beschouwing.

Weliswaar wordt de WWV uitgevoerd door de bedrijfsverenigingen, nu deze samen zal gaan met de WW, maar het aantal uitvoeringsorganen zal daarmee niet afnemen. De Bijstandswet blijft door de Gemeentelijke Sociale Diensten uitgevoerd worden. (En het is maar de vraag of uitvoering van de WWV door de bedrijfsverenigingen wel zo gunstig is).

Van vereenvoudiging kun je ook hier dus niet meer spreken. Integendeel, het wordt ingewikkelder, want bij de nieuwe regelingen moeten de bedrijfsverenigingen controles gaan uitvoeren die tot dan toe waren voorbehouden aan de sociale diensten. Dat betekent dat ze een heel nieuw administratie- en controle-apparaat aan het bestaande moeten toevoegen.

Ook de uitkeringen zelf worden er niet eenvoudiger op. In de nieuwe situatie zal zich het volgende kunnen voordoen.

Een WAO'er kan zo in principe met vier verschillende uitkeringen komen te zitten, namelijk de WAO, AAW, NWW (en bij afschatting vervolgens de bijstand) en de Toeslagenwet. Al die uitkeringen moeten op hetzelfde moment op zijn giro worden bijgeschreven, wat al geen geringe klus zal zijn (en laten we niet vergeten dat het GAK enige tijd geleden al niet meer in staat was om kortingen op tijd te verwerken, zodat het bedrag dat een WAO'er op zijn giro kreeg, niet eens zijn werkelijke uitkering was).

Voor de uitkeringsgerechtigde wordt het nog erger. Die krijgt op een gegeven moment een girostrook binnen. Er staat een bedrag op. Er is een kortingsmaatregel in één van de vier wetten doorgevoerd. Het bedrag op de girostrook is lager dan voorheen. Van welke van de vier wetten de verlaging afkomstig is, is niet duidelijk, want er staat maar één bedrag vermeld. De WAO'er moet nu bij vier verschillende instanties informeren wat er aan de hand is.

Gezien de ervaringen in het verleden met de afschaffing van het minimumdagloon in de WAO (toen vielen ook een aantal verschillende maatregelen samen) kan dat niet anders dan een lijdensweg voor de uitkeringsgerechtigde worden. En zeker voor de uitkeringsgerechtigde die geen hogere opleiding heeft. Dat zijn er nogal wat, zoals bekend.

Democratisering en besluitvorming

"Zelfs een ezels toot zich in 't gemeen, geen twee keer aan dezelfde steen", zegt het spreekwoord. Het Nederlandse kabinet en parlement zou zich dit soort volkswijsheden wat beter moeten aantrekken. Er zijn onder dit kabinet nogal wat bestuurlijke blunders begaan. We denken aan de afschaffing van het minimumdagloon WAO, waarvan de gevolgen niet waren voorzien door het parlement. De invoering van de tweeverdienersmaatregel, die grote aantallen part-timers van de arbeidsmarkt verdreef. De aanpassing van de sociale wetgeving aan de derde EG-richtlijn inzake gelijke behandeling van mannen en vrouwen. De voordeurdelersmaatregel.

De individualisering van de AOW. Wie de discussies over sociale zekerheid volgt, kan er nog wel een paar bedenken. Als we niet uitkijken wordt de kroon op dit alles de stelselherziening. De staatssecretaris wil kennelijk alles op alles zetten om die er nog in deze kabinetsperiode doorheen te krijgen. Daarvoor heeft hij dan een enorme hoeveelheid wetswijzigingen met bijbehorende stukken naar diverse organen gestuurd, die in hoog tempo moesten adviseren. Dit ondanks het ingrijpende karakter van de maatregelen.

De adviesaanvraag die in april van dit jaar is uitgegaan, werd aan de Tweede Kamer toegestuurd. Deze verscheen echter niet in druk, maar werd in de bibliotheek ter inzage gelegd. Wie het stuk wilde hebben kreeg "nee" te horen. Het stuk lag slechts ter inzage, het was te dik om te kopiëren, en Sociale Zaken moest het maar ter beschikking stellen. Sociale Zaken gaf te kennen dat het een kamerstuk was, en dat de Tweede Kamer het maar moest regelen. Kortom, een geïnteresseerd burger die de discussie over sociale zekerheid wilde volgen, kon niet aan de stukken komen.

We zien er nog vanaf dat de adviesaanvraag ook nog in gedeelten is ingediend (het laatste stuk over de financiële gevolgen werd in september in definitieve vorm aan de SVR gestuurd). Erger is dat de wetsontwerpen al aan de Raad van State werden gestuurd voordat ze definitief waren, en dat op het advies van de SVR helemaal niet is gewacht om de wetsontwerpen op te stellen.

Ons interesseert hier vooral de democratie, maar met het rijtje bestuurlijke blunders van hierboven in het achterhoofd is dit natuurlijk vragen om moeilijkheden. Het lijkt De Graaf niet te deren. Hij wil het er voor de verkiezingen allemaal door hebben. De kans is klein dat hij daarna nog terugkomt, dus hij zal niet met de brokken zitten.

De procedure is heel geschikt om de bevolking bij de discussies zoveel mogelijk buiten spel te houden. En niet alleen op grond van de verkrijgbaarheid van officiële stukken, ook de hoeveelheid stukken en het tempo waarmee ze worden geproduceerd, draagt daartoe bij. Het aantal bladzijden dat nodig is om een wetswijziging door te voeren in de sociale zekerheid, neemt hand over hand toe. Dat kan ook niet anders, omdat het kabinet in haar bezuinigingsdrift steeds verfijnder onderscheidingen aanbrengt tussen verschillende bevolkingsgroepen (bijvoorbeeld: minima, echte minima, meerjarige echte minima). Iedere bevolkingsgroep vereist wel aparte behandeling in de wetgeving. De subtiliteit van de wetgeving is recht evenredig met de hoeveelheid papier die er voor nodig is. Het is geen hersenschim, die hier wordt voorgetoverd. Iedereen die de officiële stukken van de laatste jaren over de sociale zekerheid heeft gevolgd, kan bevestigen hoe met de complexiteit van de regelgeving ook de hoeveelheid papier die voor iedere maatregel nodig is, is toegenomen. Dat is een rechtstreekse bedreiging voor het democratische gehalte van de besluitvorming. Niet alleen wordt het aantal mensen dat kan meepraten over de sociale zekerheid steeds kleiner, het zijn ook juist de groepen, die toch al weggedrukt worden uit het maatschappelijk gebeuren, die hier het slachtoffer van worden. Zij zijn het, die de discussies steeds slechter kunnen volgen, en die steeds minder van hun eigen optiek in de officiële verhalen kunnen terugvinden. Het is niet vreemd dat het vertrouwen in de politiek en in de parlementaire democratie (niet alleen dat in de parlementaire democratie overigens!) onder die groepen afneemt.

Het is misschien goed om daar voor dit blad, dat immers voor het opbouwwerk bedoeld is, nog iets aan toe te voegen. Natuurlijk kan het opbouwwerk een rol spelen in het versterken van de democratie, door bestuurlijke en politieke discussies te verduidelijken naar de groepen waar ze

voor werken. Maar daar zit wel een grens aan. Op het moment dat een stuk over de stelselherziening duizend pagina's telt, kan misschien een opbouwwerker een rol spelen, door de informatie daaruit te "vertalen" naar de groep waar hij of zij voor werkt. In theorie is dat mogelijk. Op het moment echter dat dit stuk een maand later gevolgd wordt door één van tweeduizend pagina's, houdt alles op. Oftewel, tot op een bepaalde hoogte kan de oorzaak van gebrekkige deelname van de bevolking gezien worden in het gebrek aan informatie aan de bevolking. De bevolking heeft een informatie-achterstand en het opbouwwerk moet helpen die op te heffen. Dat houdt echter nooit op. Een stelsel van sociale zekerheid dat tweeduizend pagina's nodig heeft om een wetswijziging door te voeren verdraagt zich domweg slecht met de democratie. In die situatie is de goede opbouwwerker niet degene die als een achterlijke probeert alle overheidsstukken bij te houden en te vertalen na de achterban. De goede opbouwwerker is degene die daarnaast het functioneren van een overheidsapparaat aan de kaak stelt, dat informatiestromen produceert, die voor grote delen van de bevolking niet hanteerbaar zijn.

Het bovenstaande is zwart-wit geschetst en op het moment is er zeker wel plaats voor informatievoorziening. Maar de situatie is snel uit de hand aan het lopen.

Een alternatief?

Er wordt tegenwoordig veel gesproken over maatschappelijke tweedeling. In mijn ogen kun je beter van maatschappelijke fragmentarisering spreken. De maatschappij wordt niet in twee, maar in ontelbare groepen opgedeeld, met ieder zeer verschillende, vaak strijdige belangen. In de sociale zekerheid lijkt mij de volgende indeling steeds belangrijker worden.

Aan de ene kant zijn er groepen die een arbeidsverleden (op de betaalde, reguliere arbeidsmarkt) hebben. Die groepen hebben belang bij de zogenaamde "werknemersverzekeringen", bijv. WW en WAO. Het gaat daarbij om verzekeringen, dat wil zeggen, de werknemer betaalt premie, en op grond van die premie kan hij of zij dan recht laten gelden op een uitkering als werkloosheid of arbeidsongeschiktheid optreedt. Vanuit zijn achtergrond wordt vanuit deze groep het accent gelegd op de reguliere arbeidsmarkt, als aan uitwegen uit de huidige situatie wordt gedacht.

Aan de andere kant zijn er groepen, die geen regulier arbeidsverleden hebben, of misschien moeten we zeggen een reguliere arbeidstoekomst. Dat is immers voor schoolverlaters veel meer van belang. De manier waarop deze groepen naar een perspectief zoeken is voor een deel anders. Zij hebben - voor een gedeelte - niet het idee dat er voor hen een toekomst op de arbeidsmarkt is weggelegd en oriënteren zich daar niet of niet meer op. Als het gaat om discussies over sociale zekerheid hebben zij weinig belang bij werknemersverzekeringen, omdat ze daar geen gebruik van kunnen maken. Ze zijn voornamelijk afhankelijk van bijstandsregelingen.

De ideeën voor een beter stelsel van sociale zekerheid, zoals die in beide groepen leven, lopen vaak nogal uiteen. Dat wordt versterkt omdat het om groepen gaat met een uiteenlopende "culturele" achtergrond. Wil je in staat zijn tot een perspectief voor de sociale zekerheid te komen tegenover dit kabinetsbeleid, dan is het eerste probleem dat de aspiraties van deze groepen zo verschillend zijn. Waar de opvattingen van WAO-groepen bij comitees Vrouwen in de Bijstand nogal eens op onbegrip stuiten, worden de eisen van die comitees door WAO-groepen niet begrepen.

In het zoeken naar een perspectief is het niet voldoende om een "alternatief" stelsel te ontwerpen. Hier staan bevolkingsgroepen met verschillende belangen tegenover elkaar, en een alternatief kan alleen het resultaat van een uitwisseling, een confrontatie, tussen beide groepen vormen. Als je alles al laat hangen van één of ander "briljant" voorstel, zie je over het hoofd dat beide groepen dat voorstel vanuit andere leefwerelden bekijken. Zolang die leefwerelden niet nader tot elkaar komen, zal er van één alternatief voor alle uitkeringsgerechtigden geen sprake zijn. Niet dat het formuleren van alternatieve plannen niet nodig is; discussies daarover lopen echter vast op verschillende verwachtingen die bestaan ten aanzien van een stelsel van sociale zekerheid.

Het welzijnswerk kan in deze situatie een belangrijke functie vervullen. En wel als de welzijnswerker die voor de WAO-beweging werkt, aandacht vraagt voor de positie van bijvoorbeeld bijstandsccliënten, en omgekeerd. Kort gezegd, een al te grote identificatie met de eigen doelgroep versterkt alleen maar de fragmentarisering, die binnen de sociale zekerheid gaande is.

Kees Fortuin

EEN ADDER ONDER HET GRAS

Eind 1982 werd een wet aangenomen, die de afschaffing van het minimumdagloon in de WAO regelde. Om uitvoeringstechnische redenen werd de wet niet meteen ingevoerd. Dat gebeurde per 1 januari 1984. De wet betekende dat voor WAO-ers die vroeger minder hadden verdiend dan het minimumloon, iedere bescherming wegviel. In de oude situatie was er het minimumdagloon, waar je als WAO'er niet onder kon zakken. Nu die bescherming wegviel, kwamen grote aantallen WAO-ers in de AAW terecht (een minimumuitkering voor arbeidsongeschikten). En als je geen kostwinner bent, krijg je volgens de AAW maar 70% van het minimumloon. Een inkomensdaling van maar liefst 30%.

Toch heeft de maatregel aanvankelijk bijna geen aandacht gekregen, hoewel de effecten desastreus waren. Dat lag niet alleen aan de maatregel op zichzelf. Doordat deze totaal onbekend was had geen enkele WAO'er de aanslag op de portemonnee zien aankomen. Bovendien viel het moment van invoering samen met een aantal andere maatregelen (zoals de Tweeverdienerswet), die er ook al inhakten.

In de politiek schrok men van de consequenties van deze maatregelen. Er werd gezegd dat men deze gevolgen niet had voorzien. Het kwaad was echter al geschied, en het enige wat overbleef was de hoop dat de politiek de volgende keer beter op haar tellen zou passen. We zullen zien. In de stelselherzieningsmaatregelen komt een maatregel voor, die op het eerste gezicht onschuldig lijkt, maar die voor alle premiebetalers in de sociale zekerheid wel eens rampzalig zou kunnen uitpakken.

In de voorstellen van het kabinet wordt een deel van de AAW overgeheveld naar de Toeslagenwet. De AAW kent namelijk verschillende 'grondslagen'. Grof gezegd bestaat er een 'hoge grondslag' die gelijk is aan het minimumloon, voor kostwinners. Daarnaast is er een 'individuele' of 'lage grondslag' voor niet-kostwinners. Die lage grondslag is 70% van het minimumloon.

De AAW is een bodemvoorziening. Dat wil zeggen, als je recht hebt op WAO, wordt eerst bekeken hoe hoog je uitkering is. Als die lager is dan het minimum, waarop je volgens de AAW recht hebt, krijg je de AAW-

uitkering. Pas als je meer hebt dan dat minimum, krijg je daarbovenop een gedeelte WAO.

Dat principe is in de premies voor AAW en WAO terug te vinden. De AAW-premie wordt niet door werknemers maar door werkgevers betaald. De WAO-premie komt sinds kort bijna uitsluitend voor rekening van de werknemers. Het AAW-gedeelte van de WAO-uitkeringen hoeft dus niet uit de WAO-premies betaald te worden. Vandaar dat daarvoor een zogenaamde franchise geldt. Dat betekent dat over het bedrag van de hoge grondslag in de AAW (het minimumloon dus) geen WAO-premie betaald hoeft te worden. Dat geldt voor iedereen die WAO-premie betaalt, dus werkenden, uitkeringsgerechtigden en ambtenaren. Kort gezegd, eerst wordt van je inkomen het bedrag van de hoge grondslag afgetrokken (de franchise). Over het bedrag dat dan overblijft moet je WAO-premie betalen. En dat is nogal wat. De afgelopen tijd lag dat steeds boven de 15% premie.

Het resultaat is dat iemand met het minimumloon geen WAO-premie betaalt, en iemand dit daarboven zit wel.

Na dit ingewikkelde verhaal weten we pas wat de zin betekent, die is weggefrommeld in een noot op blz. 99 van de Memorie van Toelichting bij de Nieuwe Werkloosheidswet. Daar komt hij:

"Aangezien door de invoering van de toeslagenwet de AAW-uitkeringen op 70% van het minimumloon worden geuniformeerd, zou de franchise dienen te worden gebaseerd op dit verlaagde bedrag."

Laten we even grofweg becijferen wat dat betekent. Stel het bruto-minimumloon op 2000 gulden. Stel de WAO-premie op 15%. In de huidige situatie is de franchise even hoog als de hoge grondslag, die weer gelijk is aan het minimumloon. Iemand met het minimumloon betaalt dus geen WAO-premie.

Nu de nieuwe situatie. De franchise wordt verlaagd met 30%. Iemand met het minimumloon betaalt nu ineens wel WAO-premie. Immers, de franchise is 70% van het minimumloon, en dat is 1400 gulden. Het minimumloon is 2000 gulden. Je moet dus over 600 gulden premie betalen. Hoeveel is die premie dan? 15% over 600 gulden is 90 gulden. We geven het hieronder nog even in schema weer.

	oude situatie	nieuwe situatie
minimumloon	2000	2000
min franchise	<u>2000</u>	<u>1400</u>
over	0	600
15% WAO-premie	0	90.

Deze verzekering betekent voor vrijwel iedere werkende, uitkeringsgerechtigde en ambtenaar (dus niet alleen voor WAO-ers) een inkomensachteruitgang van 90 gulden per maand. Ongeacht de hoogte van het inkomen (tenzij dat onder het minimumloon ligt).

Het kabinet is zich bewust van de dubieuze kanten van deze maatregel, en wil dan ook de mogelijkheid open houden om op grond van inkomenspolitieke overwegingen af te wijken van de uitkomsten van deze veranderde systematiek voor de berekening van de WAO-premie.

De goede lezer weet dat hier het wisselgeld ligt dat Staatssecretaris De Graaf de minima wil toewerpen als het nodig mocht zijn. Maar het is de vraag of hij dat zal doen, als er niet om gevraagd wordt.

Een gewaarschuwd mens telt voor twee!

**GESPREK MET PROF.DR. E.P. DE JONG,
VOORZITTER VAN DE SOCIALE VERZEKERINGSRAAD**

* Allereerst wil ik u nog bedanken voor de correcte wijze waarop u destijds de heer Jongmsa van het Landelijk WAO-Beraad in de gelegenheid heeft gesteld zijn opmerkingen te maken bij het aanbieden van het exemplaar van de brochure "Uitge(s)teld - afge(s)teld?" Ook de heer Jongmsa is u wat dat betreft erkentelijk. Wat vond u overigens van de brochure?

"Ik ben blij dat ook wat betreft het Landelijk WAO-Beraad de zaak goed gevallen is. De brochure heb ik inderdaad doorgenomen. Ik heb die echter met andere ogen gelezen. Vooral lettend op wat voor visie of idee over de stelselherziening geponeerd wordt. De brochure is op zich een keurige weergave van de voorgenomen veranderingen, maar ik ben vooral geïnteresseerd in welke grondslagen de WAO-beweging zelf ziet voor de sociale zekerheid.

Jammer genoeg geeft de brochure daar weinig inzicht in, al begrijp ik goed dat dat ook niet zozeer de bedoeling was. Als voorlichtingsbrochure over een ingewikkelde materie als de stelselherziening voldoet het echter zeker."

* Opvallend is dat de presentatie, hoewel goed voorbereid, zo weinig weerklink in de media gevonden heeft. Meer in het algemeen is het trouwens zo dat WAO-groepen, of ruimer organisaties van uitkeringsgerechtigden, extra moeite moeten doen "om de krant te halen". Hoe kijkt u daartegen aan?

"Deels heeft dit denk ik te maken met het feit dat deze organisaties vrij onbekend zijn. In het algemeen is het zo dat als groepen in de samenleving ergens tegen zijn, ze van goede huize moeten komen, wil enige publicitaire weerklink hun deel zijn. Wat dat betreft is het klimaat van de publieke opinie in de afgelopen jaren behoorlijk verschoven. Persoonlijk vind ik het ook veel interessanter - en dan kom ik terug op wat ik net al heb gezegd - om een eigen filosofie of conceptie te vernemen waarom men ergens tegen is. Nu lijkt het wel alsof de huidige situatie de maatstaf is waarlangs voorgenomen maatregelen beoordeeld worden, terwijl daar toch ook veel kritiek op was. Op het moment dat een duidelijk beeld van de grondslagen van een sociaal zekerheidsstelsel de achtergrond vormt van een gefundeerde kritiek, wordt het ook direct als niet meer "klagerig" ervaren."

* In een interview met het Algemeen Dagblad d.d. 12-11-1985 stelt u wel eens de indruk te hebben dat "...politici en adviesinstellingen soms vergeten zich af te vragen om wie het uiteindelijk gaat bij de stelselherziening."
Wat kunnen de WAO-organisaties doen om daar iets aan te veranderen?

"Inderdaad heeft de hele discussie over de stelselherziening iets van het anders rangschikken van blokken. Om alleen op grond van economische overwegingen toch verreikende beslissingen te nemen lijkt mij niet juist. De WAO-beweging zou er goed aan doen enkele normatieve invalshoeken aan te dragen, op basis van feitelijke gegevens. Zo kan van bijeengebrachte gegevens over wat minimaal noodzakelijk is om te kunnen functioneren in de samenleving een zekere norm afgeleid worden, die naast de economische overwegingen een rol van betekenis in de besluitvorming kan spelen.

Als van grote groepen in de samenleving een duidelijk herkenbaar beeld

gepresenteerd wordt over hoe men leeft van een uitkering, dan levert dat de bouwstenen en tendenzen op, waar het parlement de normen aan kan ontlenen bij hun afweging van de uiteindelijk noodzakelijke grondslagen van een toekomstige sociale zekerheid. Want het parlement moet straks de besluiten nemen. Er is al wel enig materiaal over het "sociale minimum" bijeengebracht, maar nog niet in relatie gebracht tot een discussie over nodige maar ook mogelijke fundamente van een stelsel van sociale zekerheid. De WAO-beweging zou daar een steentje aan kunnen bijdragen. Verder kan zij de individuele problemen van de achterban in de sfeer van de sociale zekerheid bundelen. In geobjectiveerde vorm neergelegd bij de SVR en/of het parlement kan die informatie zeker geschikt zijn voor beïnvloeding van het beleid."

* Hoe zou de mening van de WAO-beweging door kunnen klinken in de advisering van de Sociale Verzekeringsraad?

"Ik heb begrepen dat er al contacten zijn met de verschillende uitvoeringsorganen. Ook op deze wijze kunnen principiële zaken voor het voetlicht gebracht worden. Wel zou ik de suggestie daaraan willen verbinden om ook bestuurlijke contacten op te bouwen. Het valt me op dat er vooral veel contacten zijn op ambtelijk niveau, en niet op bestuurlijk niveau, waar toch de beslissingen genomen worden.

Om een eigen geluid in de SVR naar voren te brengen zou je kunnen proberen om een zetel in de zo'n college te verwerven. Let wel, dat is een zaak van zeer lange adem, waarvan het nog maar de vraag is, of het ook loont. Aan zo'n zetel zijn ook consequenties verbonden als het je richten en inrichten naar de wijze waarop de besluitvorming nu eenmaal is georganiseerd.

Als uitkeringsgerechtigden-organisaties een duidelijke filosofie demonstreren, gedragen door een voldoende achterban, hoef je een dergelijk idee zeker niet bij voorbaat uit te sluiten. Als die filosofie maar meer inhoudt dan enkel een ja of nee.

Al zullen op onderdelen de belangen uiteenlopen, ook de vakbeweging verwoordt de belangen van de uitkeringsgerechtigden en WAO-ers. Goede samenwerking met de vakbeweging lijkt me wezenlijk voor de belangenbehartiging.

Wat wellicht meer voor de hand ligt is dat de SVR iets van een inspraakprotocol ontwikkelt. Wanneer landelijke belangengroepen een herkenbaar eigen geluid demonstreren, voldoende gedragen door een achterban door het gehele land, kun je overwegen deze groepen, voorafgaand aan de uiteindelijke advisering, de gelegenheid te geven hun opvattingen kenbaar te maken. Ik zou daar best een voorstander van zijn, dat is mijn persoonlijke opvatting.

Het lijkt mij zinnig na te gaan hoe relevante belangenverenigingen als het ware "gelegaliseerd" kunnen inbreken in de advisering.

In de gezondheidszorg is het overigens al gebruikelijk dat patiëntenbelangenverenigingen hun opvattingen ten aanzien van het te voeren beleid binnen een inspraak-protocol kunnen demonstreren.

Analoog aan die situatie zou binnen het verband van de SVR zoiets best te overwegen zijn. Als het gaat om klachten over uitvoeringszaken wil ik nog wijzen op de Klachtencommissie binnen de raad. Ook daar kunnen uiteraard zaken aan de orde gesteld worden."

GESPREK MET DE HEER BODE, OUD VICE-VOORZITTER VAN DE FNV

- * Wat zijn destijds Uw overwegingen geweest om positief in te stemmen met de start van enkele regionale Platforms van arbeidsongeschikten-organisaties, die met ondersteuning van een opbouwwerker aan de slag zijn gegaan?

"Het is een taak van de vakbond om zoveel mogelijk gerichte belangen samen te brengen. Het liefst binnen de vakbeweging, maar de realiteit gebiedt nu eenmaal te zeggen, dat ook groepen zich buiten de vakbeweging georganiseerd hebben.

Maar juist omdat er sprake is van gelijkgerichte belangen, ben ik van mening, dat de vakbeweging samenwerking met deze groepen niet uit de weg moet gaan.

De positie van veel baanlozen, waaronder de WAO'ers, is zodanig dat het samen optrekken van verschillende groepen van WAO-organisaties van groot belang is om verdere verslechtingen tegen te kunnen gaan.

Een WAO-platform levert goed werk, zeker als het bijvoorbeeld gaat om het aan de orde stellen van behandelings- en bejegeningsvraagstukken bij de GMD. Omdat zoiets niet alleen de FNV'ers aangaat, maar iedereen die met de GMD te maken heeft, is het in zo'n situatie belangrijk om samen te werken, om versplintering te voorkomen".

- * Hoe kijkt U aan tegen de verhouding tussen een vakbeweging en groepen die specifiek belangen van WAO'ers willen behartigen?

"De vakbeweging heeft altijd een breder belang te verdedigen, dan dat van mensen, die verenigd zijn op basis van de WAO. De vakbeweging moet de mogelijkheden en onmogelijkheden van zaken afwegen, gelet op de consequenties op allerlei terreinen.

Dat is een bredere verantwoordelijkheid.

Als, zoals in deze tijd, de positie van WAO'ers en andere baanlozen zwaar onder druk staat, dan is de samenwerking met groepen die een specifiek belang behartigen gelukkig geen probleem. Het is te hopen dat als de druk wat minder wordt, een gelijke eensgezindheid naar voren komt. Juist dan zie je soms dat enge belangengroepen te ver gaan in hun eisen. Gelukkig ken ik wat dat betreft het Landelijk WAO-Beraad als een stel realisten, dus daarover maak ik me niet al te veel zorgen.

Maar inderdaad, de samenwerking vindt in een zeker spanningsveld plaats. Het is voor mij ook geen discussie dat de verschillende samenwerkende groepen elk een eigen identiteit moeten behouden.

De WAO-groepen die binnen de FNV opereren, hebben een eigen verantwoordelijkheid in het ervoor zorg dragen dat hun belangen binnen de FNV voldoende aandacht krijgen. Zulks is uiteraard alleen de leden voorbehouden. Maar in zaken, die iedereen aangaat, is samenwerking een vereiste. De verschillende platforms leveren daarbij een belangrijke bijdrage".

- * De WAO-groepen hebben inmiddels vele contacten opgebouwd met de verschillende uitkeringsorganen binnen het Sociale Zekerheidsstelsel. Wat iedereen op dit moment raakt zijn de voorgenomen plannen tot wijziging van het Sociale Zekerheidsstelsel. Hoe zou nu de mening van de WAO-groepen over de stelselherziening goed meegewogen kunnen worden, bijvoorbeeld bij een adviserend orgaan als de SVR. U heeft al eens gezegd niets te zien in een zetel in de SVR voor uitkeringsgerechtigdenorganisaties.

"Nee inderdaad, ik ben nog steeds tegenstander van een dergelijke suggestie. Er zijn vele belangen te verdedigen in ons land. Als voor elke belangengroep een zetel ingeruimd zou worden, krijg je een zeer onwerkbare situatie.

In organisaties als de SER en de SVR moeten organisaties zitten, die zich verantwoordelijk weten voor een breder terrein, zoals de vakbeweging.

Zaken die WAO'ers aangaan zijn bij de vakbeweging in goede handen, waarbij ondersteuning van de WAO-groepen zelf heel belangrijk is. Zo is op initiatief van de vakbeweging, maar ondersteund door WAO-organisaties ooit in de SVR negatief geadviseerd over de verdere voortgang van de beruchte GMD-experimenten in Rotterdam en Tilburg.

De functie van de vakbeweging is in zulk soort kwesties te rade te gaan bij de eigen leden, maar ook breder in de samenleving, anders kun je niet tot een goede afweging komen.

De vakbeweging legt ook meer gewicht in de schaal, dan bijvoorbeeld een specifieke belangengroep. Als het er op aankomt kan de vakbeweging ook een vuist maken, juist omdat de vakbeweging een bredere verantwoordelijkheid heeft".

* In een elders in dit nummer opgenomen interview met de voorzitter van de SVR, de heer de Jong, zegt deze wel te voelen voor een soort inspraakprotocol bij de SVR.

"Geen gekke suggestie. Bij de Ziekenfondsraad functioneert al iets dergelijks voor patiëntenbelangenverenigingen.

Zeker in zaken die grote groepen van de bevolking aangaan is er veel voor te zeggen als hun organisaties de gelegenheid krijgen de argumenten naar voren te brengen, zodat deze meegewogen kunnen worden. Vooropgesteld natuurlijk dat deze organisaties ook een verhaal hebben en niet alleen maar met 'Nee' aankomen. In feite houdt het ook een erkenning van de eigen organisatievorming in. Ik beschouw zoiets zeker niet als een uitholling van de positie van de vakbeweging. Iedereen beseft dat conflictsituaties tussen de vakbeweging en de "insprekers" in niemands voordeel is. Hetgeen uiteraard felle discussies in eigen kring niet uitsluit".

* Wie zou volgens U het initiatief moeten nemen tot het ontwikkelen van een soort inspraakprotocol?

"In eerste instantie de SVR zelf, deze moeten dan immers hun eigen organisatie en wijze van besluitvorming anders gaan inrichten. Maar zoiets komt pas in discussie als groepen duidelijk aangeven daar behoefte aan te hebben. Wellicht is het aardig om zo'n voorstel via de vakbondsvetegenwoordigers in de SVR aan de orde te stellen. De tijd is er rijp voor om dat in de contacten met de vakbeweging naar voren te brengen".

* Het WAO-platform te Rotterdam is bezig met het organiseren van een conferentie over de verhaalmogelijkheden als iemand door toedoen van een derde in de WAO is beland. Verwacht U nu als gevolg van de stelselherziening een toename van het aantal 'zaken'?

"Zeker. In de brief van de 174, noemen wij dit punt ook. Je kunt zonder meer voorspellen dat het aantal beroepszaken zal toenemen en een grote druk op het medisch veld gelegd wordt. Als het gat tussen WAO en uitkering steeds groter wordt, moet je niet gek opkijken als mensen proce-

dures gaan starten om derden aansprakelijk te stellen om zo het gat een beetje te dichten.

In "Den Haag" maakt men zich kennelijk geen zorgen over de maatschappelijke gevolgen van de stelselherziening.

Nu wordt in hoofdzaak verhaal gepleegd door de bedrijfsverenigingen, straks komt dat meer bij individuen te liggen. Dan heb je niet meer te maken met 26 bedrijfsverenigingen, maar met 700.000 individuele gevallen.

Een onwerkbare situatie, maar moet je zeggen, je moet het maar niet doen? Natuurlijk niet. Nu zijn voor hogere inkomensgroepen de verhaalsmogelijkheden van belang, straks ook veel nadrukkelijker voor de laagst betaalden, die het gat tussen loon en uitkering alsmaar groter zien worden".

* Wat is uw mening over de huidige versie van de WAG-W, de wet bedoeld om de herintrede van WAO'ers beter mogelijk te maken. Een doekje voor het bloeden?

"De WAG-W wordt nu verkocht als een maatregel om de gevolgen van het eventueel wegvallen van de verslechtering op te vangen. De redenering andersom doet veel meer opgeld: juist als de WAG-W werkt is er aanleiding om de verdiscontering te handhaven, omdat je dan zeker weet dat mensen die geen werk kunnen vinden, dat als gevolg van hun handicap niet kunnen.

Nu is de situatie zo dat geschermd wordt met wettelijk vastgelegde herintrede-mogelijkheden om maar de verdiscontering te verwijderen. Maar wat stelt de WAG-W eigenlijk voor? Er wordt in de wet geen hard quotum genoemd, waar een werkgever aan moet voldoen. En er zijn geen heldere sancties vermeld als de werkgever zijn verplichtingen niet nakomt. Het stelt allemaal heel weinig voor. De FNV is de enige groepering die vastgehouden heeft aan een vast percentage gehandicapten in de onderneming. Dat is de regel, waarvoor dispensatie gevraagd kan worden. Zonder een dergelijk uitgangspunt verwacht ik zeer weinig van de WAG-W."

* U heeft altijd hoog opgegeven over de solidariteit tussen werkenden en niet-werkenden. Hoe zou de solidariteit in een zaak als de stelselherziening tot uiting kunnen komen?

"Solidariteit wordt wel eens verstaan als een veredeld soort naastenliefde; let wel, het is bittere noodzaak voor de werkenden om voor de verdediging van de eigen belangen op langere termijn er voor te zorgen dat de sociale zekerheid niet afgebroken wordt tot het absolute minimum. Iedereen kan plotseling in een situatie komen te verkeren en beroep moeten doen op de sociale zekerheid. Gelukkig zie je dat besef steeds meer in brede kringen in de samenleving doordringen. Zie de acties van de kerken, de Divosa en laatst met de brief van de 174.

De werkende bevolking moet zich realiseren dat met de ontmanteling van de sociale zekerheid, de bevochten positie van werknemers verder ondergraven wordt. Het is hun directe belang dat niet een zeer belangrijke peiler van de sociale rust in de onderneming weggetrokken wordt.

Het vasthouden aan de ATV is op zich al een daad van betekenis voor de onderlinge solidariteit, maar ik zou zelf wensen een massale werkonderbreking te houden om te getuigen van het enorme onbehagen. Het zou te gek zijn als de werknemers die zelf voor het stelsel hebben geknokt, zich nu afzijdig houden. De WAO-organisaties hebben wat dat betreft een belangrijke functie in het verder beïnvloeden van de publieke opinie".

AANVAL IS DE BESTE VERDEDIGING, MAAR DAN WEL MET GOEIE WAPENS...

column

De verse voorzitter van de Sociale Verzekeringsraad, De Jong, is een man met oog voor de huidige verhoudingen in sociaal zekerheidsland.

Dat blijkt elders in dit blad. Hij weet dat het krachtenspel op dit terrein zich niet alleen meer beperkt tot de traditionele organisaties: vakbeweging en werkgevers.

De laatste jaren is er immers de sterke opkomst van ongebonden uitkeringsgerechtigden-bewegingen.

Over de brede linie hebben uitkeringsgerechtigden behoefte aan een gezamenlijk optrekken met lotgenoten. Niet het jasje van een organisatie, maar de directe belangenstrijd is het bindmiddel voor die samenwerking. De belangrijkste spelregel is dan ook dat de vele verschillen in achtergrond gerespecteerd worden. Alle energie wordt gestopt in hetgeen je gemeenschappelijk hebt. De WAO-platforms zijn juist op deze fundamenten opgebouwd.

De beweging van uitkeringsgerechtigden heeft onmiskenbaar invloed op het politieke en ambtelijke wereldje. Maar een niet-gevestigde beweging wordt door hen beschouwd als een vreemde eend in de lobby-bijt. Bovendien moet zo'n beweging zelfvertrouwen en overtuigingskracht ontwikkelen. Daar zal De Jong op gedoeld hebben, toen hij stelde dat (vrij vertaald):

1. de uitkeringsgerechtigden-beweging zich meer offensief zou moeten opstellen
2. organisaties van uitkeringsgerechtigden een rechtstreekse, eigen stem zouden moeten verwerven in adviesraden en besturen van uitvoeringsorganen.

Deze opmerkingen zetten zoden aan de dijk. Ik ben het met De Jong eens dat de uitkeringsgerechtigden-beweging op deze gebieden

stevig aan kracht moet winnen. Er zijn echter een aantal drempels die dat niet zo makkelijk maken.

De politici en ambtenaren kunnen terugvallen op een geweldig arsenaal aan middelen. Ze hebben een compleet apparaat tot hun beschikking, dat hen deskundigheid en macht garandeert.

Uitkeringsgerechtigden-organisaties zijn clubs van strijd lustige amateurs, die het meer van de ervaringen dan van geleerdheid moeten hebben. Als er al een apparaat ter ondersteuning is, dan is dat hoogstens een stencil-apparaat.

Uitkeringsgerechtigden hebben een te dunne portemonnee om zelf de middelen te betalen. De overheid is niet bepaald gul om de organisaties middelen in handen te geven. De voortdurende slag van WVC om de voortzetting van de WAO-platforms is daar een voorbeeld van.

De WAO-beweging beseft heel goed dat haar strijd niet beperkt moet zijn tot alleen protesteren tegen een beleid. Maar dat een beweging die aan de bak wil vooral haar kracht moet halen uit het leveren van ideeën hoe het anders moet. Daarmee dwing je ook meer invloed af. Hoewel ik vind dat die zeker niet in de vorm van bestuurs- of raadszetels uit te drukken hoeft te zijn. Er zijn andere manieren die minstens zo effectief zijn. Maar net als de politici en ambtenaren hebben uitkeringsgerechtigden steun van deskundigen en de beschikking over middelen nodig om dat waar te kunnen maken. Hopelijk wil de voorzitter van de Sociale Verzekeringsraad een steentje bijdragen om dat wat hij vindt ook daadwerkelijk voor elkaar te krijgen!

Bareld Postma
voorzitter Fries WAO-beraad

DE LANGE STRIJD TEGEN SOCIALE ONZEKERHEID

limburg

De provinciale opbouwwerk-ondersteuning ten behoeve van de Limburgse WAO-AWW-belangengroepen heeft zich in de afgelopen drie jaar duidelijk ontwikkeld en verbreed. De hierna volgende beschrijving van een aantal elementen van de strijd, die door de Limburgse WAO-beweging gevoerd wordt tegen plannen rond de stelselherziening, is daarvan een voorbeeld.

De discussie over veranderingen in het stelsel van sociale zekerheid wordt al gedurende meer dan tien jaar gevoerd. Maar de werkelijke aanzet tot de voorgestelde wetswijzigingen werd door Staatssecretaris De Graaf in 1983 gegeven. Sindsdien heeft de strijd tegen deze plannen als een rode draad door de Limburgse WAO-beweging gelopen.

Op 2 maart 1983 werd in Reuver de eerste Limburgse WAO-Dag georganiseerd. De ruim 300 aanwezige arbeidsongeschikten kregen van Joop Mantel, voorzitter van het Landelijk WAO-Beraad, te horen wat de uitgelekte plannen van Staatssecretaris De Graaf inhielden: aanzienlijke kortingen op de uitkeringen en een beperking van de duur van de uitkeringen. Een van de eerste protesten tegen de voorgenomen maatregelen kwam dan ook uit Reuver: "Een onaanvaardbare aanslag op de menselijke waardigheid", zo werden de plannen gekarakteriseerd. In de daarop volgende maanden werd er regelmatig door diverse Limburgse WAO-groepen, daartoe opgeroepen door het Platform, gereageerd richting Den Haag.

Op 24 mei 1983 zond De Graaf een "geruststellende" brief: "Ik zou graag op al Uw vragen en opmerkingen een antwoord geven. De moeilijkheid is echter dat U en anderen reageren op uitgelekte voorlopige stukken, die soms ongenueanceerd en ten dele onjuist in de pers zijn weergegeven. Bovendien hebben tot nu toe noch het kabinet noch ikzelf een definitief standpunt bepaald."

Eén dag later, op 25 mei 1983, werd de Adviesaanvraag Herziening Sociale Zekerheid ingediend bij de Sociaal Economische Raad en bleek het een letterlijke weergave te zijn van de uitgelekte voorlopige stukken.

Een tweede golf van protesten uit het Limburgse werd vanuit het Platform geïnitieerd. In het najaar van 1983 werd een reeks van regionale informatie- en protestbijeenkomsten georganiseerd, om uitkeringsgerechtigden (en met name arbeidsongeschikten) te informeren over de gevolgen van deze plannen. Als motto kreeg het najaar van 1983 in Limburg "Hete Herfst 1983"

Het Platform kreeg van de aangesloten organisaties opdracht om de verdere ontwikkelingen nauwlettend te volgen en de groepen regelmatig te informeren. Hieraan werd ondermeer voldaan middels de Nieuwsbrief, die steeds regelmatig ging verschijnen.

Naast de discussies over de herziening van het stelsel van sociale zekerheid was tegelijkertijd het overheidsbeleid erop gericht om de uitgaven in de collectieve sector terug te schroeven. In het "kerstpakket van overheidsmaatregelen", dat eind 1983 door de Tweede Kamer gejaagd werd, bleken de verstrekkende gevolgen van dit beleid voor de inkomenspositie van uitkeringsgerechtigden.

In 1984 werd er ogenschijnlijk op het terrein van de stelselherziening weinig strijd gevoerd. Toch was dat jaar juist van enorme betekenis voor de gehele WAO-beweging. Op alle fronten werd aandacht voor de problematiek van arbeidsongeschikten afgedwongen. Mede dankzij de invloed van het samenwerkingsverband van de Platforms en het door de aan dit samenwerkingsverband toegevoegde onderzoeker geproduceerde materiaal, kreeg

deze problematiek eindelijk meer aandacht. Ook voor Limburg gold dit. Gemeenteraden, Provinciale Staten, uitkeringsinstanties zoals GAK en GMD werden in gesprekken en discussies geconfronteerd met steeds deskundiger arbeidsongeschikten, die in staat waren de problematiek helder te formuleren. De activiteiten in de Meimaand-Actiemaand hebben er toe bijgedragen dat steeds meer mensen en instellingen begrip gingen krijgen voor de slechte financiële en maatschappelijke positie van arbeidsongeschikten. En juist dit is de afgelopen maanden van grote betekenis geweest.

Op Prinsjesdag 1984 werden de grote klappen in het stelsel van sociale zekerheid aangekondigd. De uitkeringen werden verlaagd van 80 naar 70% en de voorgenomen wijzigingen in het stelsel behoorden per 1 juli 1985 ingevoerd te worden. Al snel werd duidelijk dat deze invoeringsdatum werd verschoven naar 1986.

We maken nu een stap naar 11 april 1985, de dag waarop De Graaf aan de Sociale Verzekerings Raad advies vraagt over zijn voorgenomen wetswijzigingen. De beroering binnen de WAO-beweging is groot, omdat de voorgenomen plannen de grondprincipes van de Wet op de Arbeidsongeschiktheid aantasten. De verdiscontering wordt uit de WAO gehaald en het begrip "passende arbeid" krijgt een andere invulling. Per 1 januari 1986 moeten de gewijzigde wetsvoorstellen in werking treden.

Al snel komen er vanuit alle delen van het land protesten. In de maanden mei en juni wordt een landelijke campagne voorbereid, met als doel de ondoordachte plannen van tafel te krijgen.

En dan blijkt dat de WAO-beweging er de afgelopen jaren inderdaad in geslaagd is, haar problematieken in brede kring voet aan de grond te geven. In de discussies die over de voorgenomen wetswijzigingen tot op de dag van vandaag gevoerd worden, nemen de gevolgen voor de WAO en AAW een belangrijke plek in. De WAO-beweging is in vele delen van het land toonaangevend binnen de discussies. Zo ook in Limburg.

De Werkgroep Regionale Bijeenkomsten van het Landelijk WAO Beraad coördineert de regionale en provinciale bijeenkomsten en zorgt voor de Basis-Informatie Map, die als leidraad gaat werken ten behoeve van de campagne voor een rechtvaardige sociale zekerheid. De campagne krijgt in Limburg als motto "De WAO-beweging in de aanval".

In juni vinden er in Limburg drie provinciale scholings-bijeenkomsten plaats, waarbij het kader van de plaatselijke WAO-belangengroepen zijn/haar deskundigheid ontwikkelt ten aanzien van de inhoud en de gevolgen van de voorgenomen stelselherziening. Tevens wordt er een actieplan opgesteld, een raamplan voor de strijd die in Limburg gevoerd gaat worden om de plannen van tafel te krijgen.

Een aantal stappen die genomen worden:

- * Aan de SER wordt gevraagd opnieuw advies te geven over de herziening, omdat De Graaf een aantal elementaire veranderingen heeft aangebracht, vergeleken bij de voorstellen van 1983. Inmiddels heeft de SER inderdaad opnieuw advies gegeven.
- * Aan de SVR wordt gevraagd om in haar advisering heel gedegen de gevolgen van de plannen voor de WAO/AAW te bestuderen en niet overhaast te werk te gaan. Zoals bekend is deze advisering geruime tijd vertraagd en pas op 25 oktober 1985 definitief vastgesteld.
- * Alle 69 Limburgse Gemeenteraden zijn gewezen op de gevolgen van de stelselherziening. Inmiddels hebben 50 gemeenten op onze brief gereageerd en op grote schaal onze bezwaren overgenomen en kenbaar gemaakt aan de VNG en DIVOSA.
- * Een aantal WAO-groepen organiseren op basis van informatie die zij opdeden tijdens de scholingsbijeenkomsten, informatiebijeenkomsten voor hun achterban.

In september zijn de eerste verschuivingen in de discussie over de stelselherziening zichtbaar. De bezwaren vanuit de WAO-beweging vinden op grote schaal erkenning en ondersteuning. Vakbeweging, Gehandicapten-Raad, GAK en GMD, Verenigingen van Verzekeringsgeneeskundigen en arbeids-deskundigen, Vereniging van Nederlandse Gemeenten, DIVOSA en een groot aantal kerkelijke instellingen nemen de kritiek over. Duidelijk wordt ook dat de invoeringsdatum, die De Graaf voor ogen heeft, opschuift van 1 januari naar 1 maart naar 1 mei. Hierdoor verschuiven ook de strategische doelen van de campagne. De WAO-beweging krijgt als taak er voor te zorgen dat de beslissing over de ingangsdatum van de nieuwe wetsvoorstellen over de kamerverkiezingen van mei 1986 getild wordt én dat de discussie over de stelselherziening inzet van de verkiezingen wordt !

De Limburgse campagne voor een rechtvaardige zekerheid wordt dan ook aan deze veranderde situatie aangepast. Op drie terreinen wordt de strijd het komend halfjaar gevoerd:

- * Beïnvloeding van de besluitvorming in de Tweede Kamer. Aan de hand van een concept-brief hebben de plaatselijke WAO-groepen én een aantal provinciale organisaties bij de Vaste Kamercommissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid aangedrongen op het organiseren van hoorzittingen over de definitieve wetsvoorstellen. Zoals inmiddels bekend is, worden deze waarschijnlijk in de tweede en derde week van december gehouden.

Ook zal druk uitgeoefend worden op de Limburgse kamerleden, om overhaaste beslissingen af te wijzen en om de kritiek vanuit de WAO-beweging over te nemen. Verder worden landelijke initiatieven om de druk op de Tweede Kamer te vergroten, zoveel mogelijk ondersteund.

- * Actieve inbreng tijdens Gemeenteraadsverkiezingen in maart. Uit de respons van Gemeenten op de brief die zij ontvangen hebben inzake de gevolgen van de voorgenomen stelselherziening, blijkt dat in veel Gemeenteraden uitvoerig over de problematiek gepraat is en de kritiek hier en daar volledig onderschreven wordt.

In de plaatselijke verkiezingscampagnes zullen een aantal WAO-groepen aandringen op duidelijke uitspraken en stellingname van plaatselijke partijen. Zo kunnen de Gemeenteraadsverkiezingen een test-case voor de Kamerverkiezingen worden.

- * Stelselherziening als inzet van Kamerverkiezingen in mei. De voorbereidingen van de Limburgse WAO-beweging om haar stem tijdens de verkiezingsperiode nadrukkelijk te laten horen zijn in volle gang. De plaatselijke groepen vragen de verkiezingsprogramma's op, om ze in hun eigen groep te bestuderen en te commentariëren. Provinciaal worden scholingsbijeenkomsten georganiseerd om de verschillende verkiezingsprogramma's verder te analyseren en om het kader van de WAO-beweging in staat te stellen om tijdens de verkiezingsbijeenkomsten de politici met doelgerichte vragen en verhalen tot duidelijke stellingname te dwingen.

Na de hete herfst van 1983 zullen we in Limburg zorgen voor een heet voorjaar 1986.

Namens het Limburgse Platform,
Frank de Klaver.

FRIES WAO BERAAD: WERK EN ARBEIDSONGESCHIKTHEID

Waarom werpt een samenwerkingsverband van WAO-belangengroepen zich op het verbeteren van arbeidsomstandigheden? Het verlies van je werk is toch een bittere ervaring, waarvan je slechts met de grootste moeite afstand kunt nemen? En is het niet zo dat je geen schijn van kans maakt om weer aan de bak te komen? Er lijkt geen direct belang in het geding voor arbeidsongeschikten. Toch is het project "Arbidsomstandigheden" al enkele jaren een belangrijke activiteit van het Fries WAO-beraad. Zijn Friese WAO-ers dan een beetje in de war of op zoek naar een merkwaardige vorm van zelfpijniging? In dit artikel willen we uit de doeken doen waarom deze vragen vooralsnog met een stevig nee beantwoord kunnen worden.

De manier waarop men uit het bedrijf en in de WAO is geraakt heeft bij vele WAO-ers diepe sporen achtergelaten. In de Friese belangengroepen is deze ervaring een terugkerend onderwerp van gesprek. Maar naast het "van je af praten" is er ook de behoefte om de ervaring een waarschuwing te laten zijn voor nog werkende ex-collega's. Ook zijn er ideeën over hoe de arbeidsongeschiktheid voorkomen had kunnen worden. Begin 1983 besluit het Fries WAO-beraad om het niet alleen bij uitpraten te laten. "Sizzen is neat, mar dwaen is in ding", nietwaar?

Afgesproken wordt dan ook om het verband tussen werksituatie en arbeidsongeschiktheid op de ontleedtafel te leggen.

Maar er is nog een reden, die het beraad met des te meer overtuiging tot deze keus brengt. Bij voortdurend stellen politici dat de enorme toename van WAO-ers de betaalbaarheid van het stelsel van sociale zekerheid onder grote druk heeft gezet. De oorzaak van die toename wordt vooral gezocht in een te soepele arbeidsongeschiktheidswetgeving. In de WAO zou veel "verborgen werkloosheid" zitten. Ook wordt steeds benadrukt dat je in de WAO financieel veel beter af bent dan in de werkloosheidsuitkeringen. Dat zou het beroep op de WAO extra stimuleren. De meeste politieke partijen hangen deze redenering aan. De bezuinigingsmaatregelen, met als kroonstuk de beoogde herziening van het stelsel, spelen hier dan ook stevig op in.

Gevolg is evenwel dat niet de oorzaken van de groei van het aantal arbeidsongeschikten, maar de gevolgen van die groei voor het uitkeringsbeleid centraal staan. Het maatschappelijk probleem van honderdduizenden uitgerangeerde en zieke burgers wordt versimpeld tot een financieringsprobleem. Als oplossing wordt een operatie voorbereid (en al ten dele uitgevoerd) die arbeidsongeschikten massaal tot werklozen wil verklaren, uit de WAO zetten en op de steile glijbaan naar de bijstand deponeren. "Bestrijdt de armoede, doodt de bedelaar" is dus het parool.

Ondertussen blijven bedrijven ongehinderd zieke of versleten werknemers afdanken. Werkloos verklaarde arbeidsongeschikten komen niet aan de bak en blijven de grootgebruikers van een dure gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening.

De besparingen op de WAO-uitkering zullen een reeks maatschappelijke kosten juist opdrijven. Dat is andere koek dan wat veel politici voorspiegelen. Het Fries WAO-Beraad is er van overtuigd dat er andere besparingen en meer structurele oplossingen mogelijk zijn. Door als overheid serieuze maatregelen op de arbeidsmarkt te treffen die voorkomen dat grote aantallen mensen door ziekte of handicap gedwongen moeten afhaken. En door maatregelen te nemen die afhakers weer terug kunnen laten keren naar die arbeidsmarkt. Het zijn de werkomstandigheden die hierin een sleutelrol spelen.

Voorjaar 1983 begint het beraad met een verkennend onderzoek, dat laat zien hoeveel mensen per bedrijfstak in Friesland in de WAO beland zijn.

Met steun van een projectgroep van de Rijksuniversiteit Groningen wordt het onderzoek voortgezet. Er worden een 25-tal WAO-ers uit de industrie-sector uitvoerig geïnterviewd naar hun bevindingen. Er komen niet alleen veel gegevens over de werkomstandigheden op tafel, maar ook over de invloed van de persoonlijke geschiktheid voor het soort werk en de gezinssituatie. Het daarop verschijnende onderzoeksrapport geeft veel aanbevelingen voor verbeteringen aan. De aanbevelingen haken in op de nieuwe Arbeidsomstandighedenwet (ARBO).

Deze wet geeft een "raamwerk" aan voor een fasegewijze invoering van verbeteringen in de werkomstandigheden en bevoegdheden daartoe van ondernemingsraden. Concrete invulling zal echter in de praktijk vorm moeten krijgen door afspraken tussen werknemers en werkgevers.

Verschillende gesprekken aan de hand van dit rapport met afdelingen en bedrijfsledengroepen van de Industriebonden leveren echter weinig op. Men wijst gezamenlijke stappen van de hand en stelt dat de vakbeweging haar eigen beleid voert. Met name wordt duidelijk dat zaken als arbeidstijdverkorting, behoud van loon en arbeidsplaatsen de strijd voor kwaliteit van de arbeid op een laag pitje doen zetten.

De vakbeweging heeft te weinig onderhandelingsruimte om van de werkomstandigheden een belangrijk punt te maken. Het gevaar lijkt groot dat in plaats van aankleding van de ARBO-wet er meer sprake van een striptease zal zijn.

Moeten de slachtoffers dan maar niet zelf het voortouw nemen?

De Friese WAO-groepen maken van deze vraag een opgaaf. Ze besluiten om een lange adem-strategie te voeren. Als eerste stap wordt in het voorjaar '84 een grote forum-bijeenkomst georganiseerd, om zo de discussie over het verband tussen arbeidsomstandigheden en WAO publiekelijk aan te zwengelen. Vertegenwoordigers van de 2e Kamer, bedrijfsgeneeskunde, vakbeweging, werkgevers, arbeidsinspectie, onderzoekers en WAO-groepen gaan op deze dag uitgebreid met elkaar in discussie. Het verslag van de forum-dag wordt verspreid onder alle betrokken partijen bij het arbeidsomstandighedenbeleid.

De volgende stap is een ronde van plaatselijke bijeenkomsten van de Friese WAO-groepen. Centraal op de bijeenkomsten staan de resultaten van het project tot dusver, en aanvulling van nieuwe ervaringen en ideeën van WAO-ers. Ook wordt een vragenlijst verspreid onder "verse" WAO-ers uit de industrie (metaal en zuivel). De discussie op de bijeenkomsten en de 23 ingevulde vragenlijsten bevestigen nog 's het beeld dat het in veel Friese bedrijven goed mis is met de werkomstandigheden en het sociale beleid.

Een vernieuwde werkgroep van het beraad verdiept zich hierna in de bestaande en aanstaande mogelijkheden van ondernemingsraden, arbeidsinspectie en bedrijfsgezondheidsdiensten. De werkgroep gaat begin 1985 op bezoek bij de Noordelijke Arbeidsinspectie, de Bedrijfs Gezondheids Dienst (BGD) Friesland en de districtsbestuurders van de Industriebonden.

De gesprekken met Arbeidsinspectie en BGD zijn verrassend open. De instanties ventileren veel zelf-kritiek en onderschrijven grotendeels de indrukken van het Fries WAO-beraad. Beiden stellen ze veel waarde te hechten aan de initiatieven van het beraad. Men wil zelfs komen tot samenwerking en biedt informatie en onderzoekssteun aan.

Opvallend is dat beide organisaties stellen dat er geen sprake is van enige coördinatie of vast overleg tussen de instanties die preventie- of opvangtaken ten opzichte van werknemers hebben. Een samenhangend beleid is er niet. Men vindt dat de bedrijfsverenigingen en GMD het op dit gebied geheel laten afweten. Terwijl juist deze instanties de meest

betrouwbare informatie hebben door hun registratie van diagnoses van ziektes/ongevallen in bedrijven.

De daarop volgende gesprekken met de vakbonden verlopen ten tweede male teleurstellend. De bestuurders verschaffen wel de nodige voorbeelden van schrijvende arbeidsomstandigheden. Andermaal bevestigen ze echter de onmacht van de bonden: de werknemers in veel bedrijven zien de kwaliteit van het werk als een ondergeschikt belang. Boodschap van de bestuurders blijft dat de vakbeweging haar eigen boontjes dopt, geen samenwerking wenst en geen gebruik wil maken van ideeën en gegevens van het beraad. Reden voor de werkgroep om nu de vakbonden voorlopig in de koelkast op te bergen. Want, zoals een praktisch Fries spreekwoord zegt: "As 't net kin s'as moat, dan moat it mar s'as 't kin" (als het niet kan zoals het moet, dan moet het maar zoals het kan).

Gekozen wordt om via een zijweg met werknemers in discussie te komen. De werkgroep gaat op bezoek bij de vormingscentra en Volkshogeschool in Friesland. Met hen worden afspraken gemaakt over bijdragen van het Fries WAO-Beraad aan cursussen voor ondernemingsraden en personeelswerkers. Als het onderwerp arbeidsomstandigheden aan de orde komt, gaan de cursusleiders voorstellen om het beraad uit te nodigen. In de daarop volgende maanden komen die uitnodigingen inderdaad. Verschillende malen gaan werkgroepleden uitgebreid in gesprek met vertegenwoordigers van ondernemingsraden uit Friese bedrijven. De ervaringen en suggesties van het beraad worden op prijs gesteld en meegenomen naar de bedrijven.

Ook op het politieke front zet het Fries WAO-Beraad de arbeidsomstandigheden in de linie. In de landelijke WAO-beweging pleit het beraad er met succes voor om in de campagne tegen de stelselherziening ook het arbeidsmarkt- en -voorwaardenbeleid te betrekken. In de campagne wordt gewezen op het onlosmakelijk verband tussen ziekte/ongevalpreventie, re-integratie en sociale zekerheid.

In een tweetal gesprekken met de Tweede Kamerfractie van het CDA gaat het Friese beraad uitgebreid in op dit verband. De CDA-vertegenwoordigers reageren verrast en onwennig op deze benadering, maar erkennen het verband en het falen van overheid en sociale partners op dit terrein. Dat blijkt ook in de reacties van Tweede Kamerfracties, met wie WAO-groepen en Platforms elders in het land gesprekken voeren.

In de komende periode gaat het Fries WAO-Beraad het project "Arbidsomstandigheden" verder uitbouwen:

- Er zullen afspraken gemaakt worden over samenwerking met arbeidsinspectie en BGD naar aanleiding van hun aanbod.
- Samen met deze beide organisaties wil het beraad om tafel gaan zitten met bedrijfsverenigingen en de GMD. Inzet: initiatief nemen tot meer samenhang in preventie, opvang en re-integratie van werknemers.
- Doorgaan met de gesprekken met ondernemingsraden.
- Gesprekken met meerdere Tweede Kamerfracties voeren in het kader van de stelselherziening.
- Ideeën ontwikkelen over verbeterde opvang door het bedrijf van zieke of gehandicapte werknemers in de ziektewet-periode.

Friese WAO-ers willen nieuwe kansen afdwingen. Want, zo luidt een wijs Fries gezegde: "Al wat moai is in it libben is troch striid woun!"

GELDERS WAO-BERAAD KOMT UIT DE STEIGERS

De aanloop

Al vanaf 1981 praten WAO-groepen in de provincie Gelderland over regionale samenwerking. Eind 1984 leidde dat tot de oprichting van het Gelders WAO-beraad. Pas vanaf september 1985 kreeg het beraad een kantoorruimte en een opbouwwerker.

Vier jaar lang duurde het voor er productief werk geleverd kon worden ten gunste van de plaatselijke groepen. In die vier jaar is vooral gewerkt aan het opzetten van de eigen organisatie.

Er is gewerkt aan een eigen rechtspersoon - de stichting Kasko -, aan huishoudelijke reglementen, aan vertegenwoordiging van plaatselijke groepen in het beraad, aan het vinden van een organisatie die als formele werkgever kon optreden, aan het verkrijgen van een subsidie, aan het opstellen van een werkplan, aan het werven van een opbouwwerker, aan het verkrijgen van geschikte kantoorruimte. Gedurende die vier jaar heeft dat alles veel energie gekost van vertegenwoordigers van plaatselijke groepen. Deze energie had ook anders besteed kunnen worden, aan de eigen groep bijvoorbeeld. Of het allemaal de moeite waard, was, zal de komende tijd blijken. In ieder geval vonden de doorzetters steun in het voorbeeld van de eerder ontstane platforms in Friesland, Rotterdam, en Limburg.

De Gelderse WAO-beweging heeft ondertussen niet gewacht op het uit de steigers komen van het Gelders WAO-beraad. Op vele plaatsen vinden al jaren activiteiten plaats voor en door WAO-ers.

Plaatselijke WAO-groepen hebben goede contacten opgebouwd met bijv. de Gemeenschappelijke Medische Dienst, met de vakbeweging, met de kerken, met instellingen voor maatschappelijke dienstverlening. Velen, ook in Gelderland, hebben zich al jaren ingezet in het kader van het Landelijk WAO-beraad rond het WAO-tribunaal en de acties tegen de stelselherziening. Plaatselijke groepen en individuele WAO-ers zijn dus op allerlei fronten allang actief, elk met hun eigen stijl en op basis van eigen gewoonten.

Groeiende samenwerking

De eerste maanden, sinds de ingebruikname van het provinciale bureau, hebben ook veel organisatorisch werk gevraagd: het beter laten functioneren van het secretariaat, het aanhalen van de band met de groepen, het op provinciaal niveau versterken van de contacten met andere organisaties.

Daarnaast is het ondersteuningswerk ter gunste van plaatselijke groepen begonnen. Zo is in de Volkshogeschool in Eerbeek een driedaagse bijeenkomst gehouden voor de Gelderse WAO-groepen, georganiseerd samen met het Landelijk WAO-beraad. Tijdens de driedaagse zijn de contacten aangehaald en is uitgebreid informatie over en weer gegaan over de plannen tot herziening van het sociale zekerheidsstelsel. Resultaat is o.a. dat van 13 tot en met 20 januari 1986 een Gelderse aktieweek wordt georganiseerd.

Elke plaatselijke groep zal in de eigen woonplaats een activiteit organiseren, de sterkste groepen zullen zich met meerdere activiteiten presenteren. Het Gelders WAO-beraad vervult daarbij een coördinerende rol en zorgt voor goede en regelmatige publiciteit. Zo groeit het regionale beraad naar een eigen plek temidden van de al langer actieve WAO-beweging. Het beraad neemt dan geen dingen over, maar voegt een regionaal coördinerende dimensie toe, een ontmoetingspunt van plaatselijke activiteiten in de richting van de landelijke politiek. Daarmee krijgt de samenwerking van de plaatselijke groepen concreet gestalte. Medio 1985 was er een lijst van 15 aangesloten groepen. Sinds september is informatie verspreid door de hele provincie. Ook de vaak geïsoleerde

actieve WAO-ers in diverse plaatsen krijgen daarmee een steunpunt vlakbij. Zij kunnen zich invoegen in het groeiend netwerk dat zichtbaar wordt rondom het regionale beraad.

Plannen voor de nabije toekomst

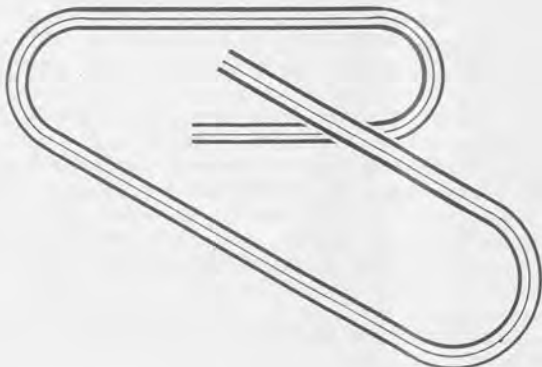
De ondersteuning vanuit het Gelders WAO-beraad zal de komende maanden verder vorm krijgen via een regionaal bulletin en regionale werkgroepen van vrouwen, buitenlandse werknemers, jongeren. Daarnaast gaat de directe advisering aan de plaatselijke groepen door en worden de contacten met allerlei organisaties uitgebouwd. We noemen de vakbeweging, de gehandicaptenraad, sociale raadslieden en groeperingen van uitkeringsgerechtigden. Doel is steeds een betere belangenbehartiging voor WAO-ers en WAO-sters te krijgen. In het komende jaar zal er ruim kans zijn politiek actief te zijn in verband met de verkiezingen, plaatselijk en landelijk. In het kader van het Gelders Platform Uitkeringsgerechtigden wordt gewerkt aan de voorbereiding van de gemeenteraadsverkiezingen rond een sociaal minimabeleid. Op landelijk niveau wordt uiteraard de opstelling ten aanzien van de stelselherziening van de sociale zekerheidswetgeving een toetspunt.

De rol van de opbouwwerker

De opbouwwerker is in dienst van de Gelderse Raad voor het Jeugdbeleid, dezelfde organisatie waarbij ook de werkers van de Gelderse Stuurgroep Werkeloosheid zijn ondergebracht. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de werkzaamheden ligt echter bij het Gelders WAO-beraad. Die werkzaamheden zijn voor alles gericht op belangenbehartiging en ondersteuning van de Gelderse WAO-organisaties. De opbouwwerker is dan ook vooral een medestrijder die in directe verbondenheid met de WAO-organisaties een duurzame steun is in de belangenstijd. Waar WAO-ers door ziekte verstek moeten laten gaan kan de inzet van de opbouwwerker mede de continuïteit waarborgen.

Jan Schrauwen

Gelders WAO-beraad, Boulevard
Heuvelink 2, 6828 KP Arnhem, tel.
085-592419 (rechtstreeks), 085-
592405 (via secretariaat Gelderse
stuurgroep Werkeloosheid).

HET WAO-WERK IN WEST-BRABANT

In verschillende kleine en grotere plaatsen in Brabants Westhoek bestaan activiteiten van arbeidsongeschikten al sinds het einde der zeventiger jaren. Op enkele uitzonderingen na, hielden deze WAO-groepen zich in het begin bezig met recreatie en ontmoeting. De laatste jaren trekt de aandacht voor gezamenlijke belangenbehartiging aan, mede onder invloed van het regionale werk.

Over de werkwijze van de sinds 1979 bestaande Regionale WAO-werkgroep West-Brabant gaat deze bijdrage.

De doelen, waarnaar gestreefd werd, veranderden gedurende het bestaan van dit regionale samenwerkingsverband. Deze veranderingen stelden tevens andere eisen aan de begeleiding. Om te beginnen een schets van het gebied waarbinnen het WAO-werk ontstond.

Hoe is het ontstaan

Het westelijk deel van Brabant is van oudsher een arm gebied. De magere boterham werd vroeger verdiend met leerlooien, rietdekken en de binnenscheepvaart. West-Brabant vertoont dezelfde kenmerken als de Mijnstreek of Oost-Groningen: het is een probleemgebied. De organisatiegraad van de bevolking is niet groot. Lage opleiding, traditionele waarden en normen, armoede, zijn hier de oorzaken van.

De WAO-activiteitengroepen hielden zich, zoals gezegd, vooral bezig met kaarten, kienen en keuvelen.

Korte tijd daarna ontstond de behoefte om onderling ervaringen uit te wisselen en te leren van elkaars fouten en succesjes. Het Regionale Vormingsinstituut werd om ondersteuning gevraagd. De nadruk van de begeleiding lag op ontplooiing en vorming van de betrokkenen. Vooral die mensen, die afstand kunnen nemen van hun eigen moeilijkheden met de arbeidsongeschiktheid, vinden we bij het regionale werk. Hun onvrede, hun drang om aan de toenemende misstanden iets te doen, heeft z'n weerslag op de plaatselijke groepen en weerspiegelt zich in de regionale activiteiten.

Heet de begeleiding opbouwwerk of vormingswerk?

Eigenlijk is dat een wezenloze vraag. Mensen in een verdrukte positie organiseren zich en vragen om hulp bij hun actie tegen die verdrukking. Bewustwording, weerbaar maken als doel om ze vervolgens in de kou te laten staan als ze iets willen ondernemen, dat kan natuurlijk niet. Het begeleidend Vormingsinstituut komt een beetje in z'n maag te zitten met het methodiekprobleem. Het ontvangt de provinciale subsidie om plaatselijk vormings- en ontwikkelingswerk te ondersteunen. En niet om een regionale actiegroep te helpen bij het uitvoeren van hun activiteiten.

Tot nu toe gaat het goed. Het werk is uitstekend te omschrijven als training van het kader en valt daarmee binnen de criteria voor de steunfunctie.

Het inzicht, dat individualiserende wet- en regelgeving de persoonlijke problemen veroorzaakt, vormt de beginfase van verzet en van strijd. De verschuiving per groep en per individu van offensief naar defensief gedrag, biedt vele nieuwe mogelijkheden.

De voorvechters van actie tegen het onrecht, dat arbeidsongeschikten wordt aangedaan, pleiten voor aparte ondersteuning.

Er blijven vragen ter beantwoording. Vragen die mede worden ingegeven

door de positie van West-Brabant, dat samen met het Utrechtse platform tot op heden buiten de WVC-boot is gevallen.

- Moet er gekozen worden voor het afzonderen van de WAO-problematiek van de moeilijke situatie, waarin ook anderen zich bevinden?

- Kan juist niet beter gewerkt worden onder de paraplu van een instituut, dat in het verleden en het heden zijn sporen verdiend heeft?

Het leggen van een ondergrond bij mensen, die in de knel zitten haalt minder de publiciteit, lijkt minder sensationeel. En het is op korte termijn minder effectief als het er om gaat verbeteringen in de leefomstandigheden aan te brengen en invloed uit te oefenen op de politieke besluitvormingsorganen. Duidelijke acties liggen daarvoor meer voor de hand.

Gestreefd wordt naar een combinatie van het één en het ander. Niet stilstaan, maar belangen duidelijk maken en behartigen. Een opdracht daarbij is dat de mensen om wie het gaat erbij betrokken blijven.

Voorbeelden van pogingen hiertoe zijn:

- Themabijeenkomsten over kerk en samenleving, Alternatieve geneeskunde. Werving.

- De campagne tegen de op handen zijnde Stelselherziening, die naast alle actieve ook nieuwe arbeidsongeschikten mobiliseert.

- De "aktie de boer op", een ronde langs alle aangesloten groepen. In gesprekken van man tot man - of vrouw - worden twijfels en onzekerheden eerder getoond dan in grotere bijeenkomsten. Daardoor kan er beter op de hulpvraag worden ingegaan.

Opbouwwerk of vormingswerk dus?

Wie zal dat bepalen? Is dat nog altijd degene die het zal betalen? Of geeft de eigen werk- en methodiekontwikkeling aan waar accenten behoren te liggen?

De vraag is niet uniek voor het WAO-werk. De recente geschiedenis van het welzijnswerk in Nederland leert dat het prachtig lijkt je op een nieuwe markt te storten. Maar soms stort die markt eerder in dan je kon voorzien of wordt het werk als voorziening ingekapseld. Allerlei initiatieven voor randgroep-jongeren, baanlozen en buitenlanders laten dit zien.

Een speerpunt maken van de WAO-belangenbehartiging klinkt goed. Zorg ervoor, dat de speer geen speldeprik wordt: er moet gewicht aan zitten. Opbouwwerk en vormingswerk kunnen daar samen hun bijdrage aan leveren.

Hetty Lootsma

Regionale WAO-Werkgroep West-Brabant,
Postbus 168, 4870 AD Etten Leur, tel.
01608/16854.

KADERVORMING IN MIDDEN-BRABANT

Voor plaatselijke groepen van arbeidsongeschikten is het niet eenvoudig om doelen die men zich stelt, ook werkelijk te verwezenlijken. Vaak heeft men een heleboel taken op zich genomen en gaat het om betrekkelijk ingewikkelde zaken, zoals hulpverlening, belangenbehartiging en opvang. Bovendien geldt met name de laatste jaren dat de wet zelf en de uitvoering ervan volop in beweging zijn.

Over het algemeen geven mensen uit plaatselijke WAO-groepen aan dat men over beperkte capaciteiten beschikt voor de organisatie en de inhoud van het werk. Zeker voor groepen die in een beginstadium verkeren geldt dat men weliswaar beschikt over gemotiveerde WAO-ers, maar met hele duidelijke beperkingen in kennis, inzichten en vaardigheden. Terwijl er dikwijls in de plaats zelf niet of nauwelijks op goede ondersteuning teruggevallen kan worden. Op veel plaatsen is er geen instelling die dit soort initiatieven ondersteunt. Op andere plaatsen bestaat er wel één, maar is de omvang van de ondersteuning te gering of is deze ontoereikend waar het de inhoud betreft, gezien de specifieke problemen waar WAO-ers mee te maken hebben.

Deze vaststellingen waren voor de WAO-Overleggroep Midden-Brabant aanleiding tot de start van een kadervormingsproject. Als doel werd daarbij gesteld het aanwezige kader van plaatselijke groepen beter toe te rusten met vaardigheden en inzichten. Voor mensen die nog niet zo actief waren zou het kansen moeten geven wel een actieve (kader)rol op zich te nemen. En tenslotte zou het ook aan de regionale bundeling een verdieping van inzichten en een verbreding van activiteiten moeten geven.

De Provincie Noord-Brabant was bereid voor een aantal activiteiten subsidie te verstrekken. Gekozen werd voor een werkwijze met drie verschillende activiteiten. Een cyclus van tien maandelijke trainingsbijeenkomsten voor plaatselijk kader, incidentele informatieve bijeenkomsten voor een veel bredere groep actieve WAO-ers en een informatiebulletin dat de groepen regelmatig ontvangen. Het project startte in september 1983 en is inmiddels aan het derde seizoen bezig. Bij de opzet is er vanuit gegaan dat de drie onderscheiden elementen nauw op elkaar zouden moeten aansluiten, omdat daardoor het rendement maximaal zou kunnen worden. Met de inhoudelijke invulling en de voorbereiding van de verschillende activiteiten zijn werkgroepen belast.

Ze bestaan voornamelijk uit WAO-ers die regio actief zijn, uit deelnemers aan de kadercursus bijv., en daarnaast neemt een bestuurslid en de beroepskracht van het platform deel. Voor de kadervorming geldt dat ook vanuit de Volkshogeschool die het programma verzorgt wordt deelgenomen. Met deze constructie is er een garantie geschapen dat actieve kaderleden uit de WAO-beweging zelf daarin een grote inbreng kunnen hebben.

De kadertraining

Vanuit de vaststelling dat er plaatselijk nauwelijks sprake van ondersteuning voor groepen was, is gekozen voor een wat algemene en brede inhoud voor het eerste seizoen, 83-84. De bijeenkomsten zouden deelnemers in staat moeten stellen hun eigen functioneren en met name het functioneren van de WAO-groep te verbeteren. Daarbij kwamen veel verschillende onderwerpen aan de orde die betrekking hadden op de organisatie van WAO-ers in plaatselijke groepen, op het werken aan uitgestippeld beleid en op inhoudelijk terrein zoals de geschiedenis van de sociale zekerheid.

In het tweede seizoen heeft een toespitsing plaatsgevonden van de behandelde thema's en heeft vooral de nadruk gelegen op het plaatselijk gebruiken van de behandelde onderwerpen in het licht van de eigen achterbanvorming. Daarom stond een analyse van het ontstaan en de opkomst van de WAO-groepen centraal met als doel de eigen bijdrage te verduidelijken die ze kunnen leveren aan het verbeteren van de omstandigheden van WAO-(st)ers. Maar er was ook gericht aandacht voor vaardigheden in gesprekken en discussieleiding, informatie, voorlichting en publiciteit en verslaglegging.

Bovendien was het nodig een aantal bijeenkomsten te wijden aan verdere bestudering van ontwikkelingen rond de sociale zekerheid, met daaraan gekoppeld een training in het overdragen van deze complexe kennis.

Voor het lopende - derde - seizoen is voor een andere opzet gekozen. De afgelopen jaren is er met een vrij stabiele groep gewerkt, die zich daardoor tot goed geschoold kader heeft kunnen ontwikkelen. Er is nu gekozen voor een viertal thema's (publiciteit en voorlichting, politiek, onderlinge hulpverlening en vrouwen en de WAO). Aan elk onderwerp wordt drie dagen lang aandacht besteed. Afhankelijk van hun eigen plaatselijke interesse of bezig zijn, kiezen mensen voor deelname aan een of meer trainingsblokken. In elk blok wordt naast kennis en inzicht heel uitdrukkelijk aandacht besteed aan het oefenen van praktische vaardigheden. De cyclus van dit seizoen is dus in moten verdeeld en elk blok is bedoeld voor mensen die plaatselijk met dat ene onderdeel bezig zijn.

Incidentele bijeenkomsten

Elk seizoen worden er ongeveer 5 bijeenkomsten belegd die bedoeld zijn voor een vrij brede groep van WAO-ers (en soms andere belanghebbenden). Doel van de bijeenkomsten is informatie verspreiden, inzichten verhogen en discussie.

Qua opzet en inhoud zijn er hele verschillende bijeenkomsten onder deze noemer georganiseerd. Periodiek wordt informatie gegeven over actuele ontwikkelingen rondom uitkeringen. Er zijn themadagen georganiseerd rond de onderwerpen Kerken en Arbeidsongeschikten en De positie van de minima en het welzijnswerk in onze samenleving. Het Tam-Tamtheater werd uitgenodigd op te treden in een discussieprogramma over arbeidsongeschiktheid.

Uit de opsomming wordt al duidelijk dat het inderdaad om incidentele activiteiten gaat. De belangstelling ervoor loopt erg uiteen (van 25 tot 175).

Het informatiebulletin Regionieus

Regionieus versijnt maandelijks en die hoge verschijningsfrequentie maakt duidelijk dat er veel belang aan gehecht wordt. In de loop van de tijd is een formule ontwikkeld waarbij geprobeerd wordt zo goed mogelijk aan te sluiten bij vragen en problemen die plaatselijk leven. Er is getracht een balans te vinden tussen artikelen met veel informatieve waarde, discussie-aanzetten en nieuws over de organisatie en opbouw van de beweging op plaatselijk, regionaal en landelijk vlak. Enkele keren zijn tot nu toe themanummers verschenen, namelijk over Vrouwen in de WAO, over Kerken en arbeidsongeschikten, over de WSW en over Bestuurstaak in WAO-groepen. In de overige afleveringen gaat het om voortdurende informatie over ontwikkelingen rond de stelselherziening, over verloop van uitkeringen, over activiteiten van groepen binnen en buiten de regio. Er is een overzicht gemaakt van educatieve hulpmiddelen, zoals films, video, dia's voor gebruik bij plaatselijke activiteiten. Via knipsels en artikelen wordt eigenlijk heel breed bijgehouden wat ontwikkelingen rond sociale zekerheid zijn. En allerlei informatie die de plaatselijke organisaties zouden kunnen gebruiken wordt gebundeld.

Verspreiding vindt binnen de regio op ruime schaal plaats. Via overname van artikelen in de plaatselijke bladen wordt de kring van lezers nog aanzienlijk groter. Maar ook buiten de regio blijkt er belangstelling voor Regionieus te bestaan.

De effecten van de kadervorming

Het is moeilijk om de resultaten van training, incidentele bijeenkomsten en het kaderblad goed te peilen. Maar enkele gegevens laten toch wel zien in hoeverre in de opzet geslaagd is.

De deelname aan de trainingsbijeenkomsten (steeds zo'n 20 personen) zegt veel over de interesse en motivatie van de deelnemers en dus over de bijeenkomsten zelf. Het is niet niks om maandelijks een hele dag bij elkaar te komen gedurende zo'n 2 jaar. Natuurlijks zijn er mensen tussentijds gestopt, maar dat gebeurde vrijwel altijd om bekende (gezondheids)-redenen. Ze werden meestal door anderen uit dezelfde groep opgevolgd. Deelnemers geven aan dat de training voor hen een hele verrijking is in het werk dat ze plaatselijk doen. Kennis, inzicht en vaardigheden geven zelfvertrouwen en zelfbewustzijn. Bij de incidentele bijeenkomsten blijkt dat deze vaak gevolgd worden door plaatselijke activiteiten in dezelfde richting. Contacten zijn aangegaan met kerken en welzijnswerk, men organiseert plaatselijk bijeenkomsten rond stelselherziening e.d. En Regionieus heeft zich tot kaderblad ontwikkeld, dat binnen en buiten de regio verspreid - en volgens een onderzoekje - goed gelezen wordt. Het wordt ook gebruikt voor overname van artikelen en voor plaatselijke discussie. In de afgelopen tijd zijn de verschillende onderdelen van de kadervorming steeds beter op elkaar gaan aansluiten. Thema-bijeenkomsten, training en blad bleken elkaar te ondersteunen en versterken. We hebben de indruk dat daardoor niet alleen de plaatselijke groepen maar ook het regionale platform aanzienlijk aan kwaliteit gewonnen hebben. En als belangrijk bijkomend effect geldt dat de contacten tussen de plaatselijke groepen onderling en tussen de groepen en de regio veel intensiever zijn geworden. Het bewustzijn dat een heleboel klussen gezamenlijk geklaard zullen moeten worden is gegroeid.

Knelpunten

Het blijkt nodig te zijn om in het project voortdurend flexibel te zijn. Er is een sterke maatschappelijke en politieke discussie gaande die WAO-ers aangaat en soms sterk raakt. Daardoor is er een tendens dat steeds weer nieuwe groepen ontstaan en in regionaal verband mee gaan doen. Van anderen vraagt dat even een pas op de plaats om samen verder te gaan. Maar ook de WAO-beweging is sterk in ontwikkeling. Dat geldt voor de organisatie van de samenwerking en voor de groei in standpunten en inzichten waardoor de beweging zich een eigen positie aan het veroveren is. Plaatselijk en regionaal kader is direct betrokken bij deze ontwikkeling. Dat vraagt om meer inzichten in organisatievorming, sociale zekerheid, economische en politieke verhoudingen.

Doordat de WAO-Overleggroep sinds 1 januari 1985 de beschikking heeft over eigen beroepskrachten is de mogelijkheid toegenomen om voor verdere uitstraling van de kadervorming op plaatselijk vlak te zorgen. Want ondanks duidelijke resultaten blijft het moeilijk om als actief WAO-er in de eigen groep de taken die men zich stelt in de praktijk te vervullen.

Catrinus Egas

René Suikers

WAO-Overleggroep, Midden-Brabant,
p/a Voltstraat 18, 5021 SE Tilburg,
tel. 013/367405.

Platform WAO/AAW Rotterdam e.o.
PROJECT WAO DOOR SCHULD VAN DERDEN

rotterdam

Ziekte of handicap kan veroorzaakt worden door een "derde" partij. Denk bijvoorbeeld aan een verkeers- of bedrijfsongeval. Zelfs een verkeerde medische ingreep kan verregaande gevolgen hebben. Als een en ander intrede in de WAO tot gevolg heeft, dan beschikt het slachtoffer over de mogelijkheid de uit het ongeval voortvloeiende schade te claimen bij de derde partij.

In de WAO-winkel van het Platform, het samenwerkingsverband van 13 WAO-groepen uit Rotterdam en regio, kwamen wij in aanraking met mensen die dit probleem hadden ondervonden. In alle gevallen bleek dat zeer veelomvattend: vaak nog op het ziekbed kwamen betrokkenen in aanraking met allerlei juridische, verzekeringstechnische en medische toestanden.

Voor het Platform vormde dit aanleiding om "WAO door schuld" bij de kop te pakken en uit te zoeken welke facetten zich nu precies voordoen. In een landelijke vergadering met de WAO-Platforms werd vastgesteld dat het onderwerp zich leende voor een omvangrijker aanpak. Dit leidde tot het plan om te gaan werken aan een goed voorbereide studie-conferentie over dit thema, te organiseren in begin 1986. Hiervoor werd subsidie aangevraagd bij WVC en, na enkele strubbelingen, ook verkregen.

Het doel van dit project is vooral het informeren van betrokkenen over de mogelijkheden van het verkrijgen van een aanvulling op de WAO-uitkering, indien er sprake is van schuld van een derde. Daarnaast beogen we met deze activiteiten ook een aantal knelpunten te signaleren, die vanuit het oogpunt van de betrokkenen verbonden zijn aan deze problematiek. De voornaamste "insteek" vormt het steeds groter wordende gat tussen het loon, dat iemand verdient zou kunnen hebben, en de uitkering op basis van de WAO, ten gevolge van het ongeval.

In onderstaand artikel wordt ingegaan op de aanpak van het project en op de stand van zaken in de voorbereiding van de conferentie.

HET MOBILISEREN VAN DESKUNDIGHEID

Wetenschapswinkel Erasmus Universiteit Rotterdam

Allereerst moest er natuurlijk informatie op tafel komen over de basis van dit probleem, zoals dat is vastgesteld in wetteksten. Hiertoe werd een verzoek ingediend bij de Wetenschapswinkel van de Erasmus Universiteit. Dit heeft inmiddels geleid tot een rapport waarin de relevante wetsteksten staan opgesomd, op zichzelf al een belangwekkende informatiebron voor de WAO-beweging en het vormde de basis voor de volgende stap:

Het verzamelen en ordenen van relevante jurisprudentie

Aansluitend hierop is in overleg met het Platform Opbouwwerk werk gemaakt van het op een rij zetten van belangwekkende gevallen waarin de schade-claim tot een rechterlijke uitspraak had geleid. Overigens moet hierbij worden aangetekend dat in veel gevallen de zaak wordt "geschikt" en er geen rechterlijke uitspraak ligt. Desalniettemin, op basis van 2 gevallen (een verkeers- en een bedrijfsongeval) is nagegaan welke facetten een rol spelen in rechterlijke uitspraken over kwesties van schuld (wanneer is er sprake van schuld?) en schade (welke bestanddelen kun je rekenen tot schade als gevolg van het ongeval?).

Genoemde informatiebronnen vormden voor het Platform WAO/AAW aanleiding om voor het eerst "in de pers" te gaan. Er werd een persbericht geplaatst in de plaatselijke bladen, met een oproep aan betrokkenen om mee te werken aan een praktijkonderzoekje. Dit leverde een stortvloed van telefoontjes en bezoeken aan de WAO-winkel op. Uiteindelijk resulteerde

dit in een lijst van zo'n 20 geïnteresseerden, die mee wilden werken aan het onderzoek. Voor de uitvoering van de interviews werd opnieuw ondersteuning gezocht en gevonden bij de Wetenschapswinkel.

Het uitvoeren van praktijkinterviews

Na bemiddeling door de Wetenschapswinkel werden 2 studenten van de Erasmus Universiteit bereid gevonden de interviews uit te voeren. In overleg met de Universiteit werd een vragenlijst ontwikkeld. Op het moment van verschijnen van deze M.O. zullen de interviews zijn afgerond en de conclusies betrokken worden bij de verdere voorbereiding van de studie-conferentie.

Tot zover een beschrijving van de inschakeling van "de wetenschap" en de feitelijke stand van zaken in het project. Nu nog enkele redenen om je als WAO-platform met deze materie bezig te houden.

Allereerst is het vanuit het oogpunt van individuele belangenbehartiging van belang je in deze materie te verdiepen, met als doel het toerusten en informeren van WAO-ers en WAO-groepen, die met dit probleem in aanraking (kunnen) kumen. Belangen die steeds scherper komen te liggen naar mate het gat tussen lonen en uitkeringen groter wordt. Daarnaast is het belangrijk openbaar te maken in welke steekspelletjes mensen terecht komen die alleen maar proberen hun recht te halen. Dit recht krijgen blijkt lang niet altijd een vanzelfsprekende zaak te zijn, op het moment dat er financiële belangen van bijv. particuliere verzekeraars in het geding zijn. Wat dit betreft mag je hopen dat er een dam wordt opgeworpen tegen allerlei vormen van privatisering van bestanddelen die thuis horen onder sociale verzekeringen. Wij willen door deze openbaarheid een signaal geven naar de op dit terrein verantwoordelijke instellingen en de politiek verantwoordelijken. Zij moeten weten wat er in de praktijk van alledag met mensen gebeurt. Als men het inmiddels al weet, maar men doet er niets mee, dan weten wij hoe laat het is (of: uit welke hoek de wind waait).

Bij bedrijfsongevallen ligt er vaak een relatie met slechte arbeidsomstandigheden. Formeel-juridisch gezien is het vaak moeilijk zo niet onmogelijk de werkgever verantwoordelijk te stellen voor deze arbeidsomstandigheden en de reden van uitval door ziekte of ongeval. Toch is het een ervaringsfeit dat het creëren van betere arbeidsomstandigheden wel degelijk effect zal sorteren en de uitstoot naar de WAO zal terugdringen. Dit biedt aanzienlijk meer perspectief dan de heilloze en vaak mensonterende kortings- en bezuinigingspraktijken van dit kabinet op het huidige bestand van uitkeringsgerechtigden. Dit staat zo ongeveer gelijk met het dempen van de put als.....

Zou het strikter regelen van aansprakelijkheid bij uitstoot door slechte werkomstandigheden geen mooie bijdrage kunnen leveren aan de "terugdringing van de collectieve sector"?

Een praktijkvoorbeeld:

Reagerend op het persbericht kwam er een man naar de WAO-winkel. Hij had een lijst bij zich van inmiddels overleden collega's. Hij wist dat hij binnenkort "aan de beurt" was. Oorzaak: asbest. Toch viel juridisch niet precies aan te tonen dat asbest de oorzaak was.

Andere praktijkverhalen wijzen, zij het soms minder scherp, naar vergelijkbare problemen. Sommigen vertelden van opvallend ingrijpende wijzigingen in de productie-wijze, nadat zijzelf via een ongeval in de WAO waren verdwenen. Anderen hadden schrijnende verhalen over de rol (of juist het ontbreken daarvan) van de arbeidsinspectie.

Over de uitwassen van het particuliere verzekeraarsdom het volgende relaas: Een mevrouw lag in het ziekenhuis, nog maar net in het gips na een verkeersongeval. Zij kreeg bezoek van een meneer die haar een

kleuren-t.v. aanbod, maar of ze dan zo vriendelijk zou zijn een formulier (met verdacht veel kleine lettertjes) te ondertekenen. Ze tekende niet. Later, eenmaal uit het ziekenhuis, bleek de schade die zij had geleden een veelvoud van de waarde van een kleuren-t.v.....

Deze en andere praktijkervaringen zijn voor ons de directe aanleiding geweest om "WAO door schuld" te thematiseren. Nog afgezien van de vraag hoe deze en dergelijke zaken inhoudelijk worden afgehandeld, de "veelkoppigheid" van de materie stelt grote eisen aan het voorlichtingsbeleid van verzekeringsmaatschappijen, uitvoeringsorganen e.d. aan de slachtoffers. Een vroege maar hoogstwaarschijnlijk juiste conclusie onzerzijds is dat het met name hieraan ernstig schort.

WAO-winkel, Schilderstraat 63a
3011 ER Rotterdam, tel.010-119545.

ONDERSTEUNING VAN HET WAO-VROUWENWERK

De vrouwengroepen van de WAO-platforms Rotterdam, Friesland en Limburg worden sinds 1 april 1984 bij hun activiteiten ondersteund door een opbouwwerkster. Daarnaast hebben ze een financieel budget waardoor een (landelijk) overleg van de WAO-vrouwengroepen mogelijk wordt gemaakt. In dit artikel willen wij nader ingaan op de rol van het opbouwwerk in de ondersteuning van WAO-vrouwen, hun belangenbehartiging en de integratie van het WAO-vrouwenwerk.

Een van de WAO-sters en de opbouwwerkster, verbonden aan het landelijk overleg WAO-vrouwen, geven hier hun opvattingen weer, die gebaseerd zijn op hun eigen ervaring als "ondersteunde" en "ondersteunster". Deze opvattingen zijn individueel en geenszins een verwoording van de opvattingen van alle WAO-sters.

De WAO-vrouwengroepen zijn in feite zelfhulpgroepen. Het opbouwen van de belangenbehartiging wordt door de WAO-vrouwengroepen zelf gedaan. De ondersteuning die daarbij gevraagd wordt, bestaat uit het scheppen van voorwaarden, het creëren van mogelijkheden om te kunnen bestaan en voortbestaan alsmede het initiëren van contacten tussen WAO-vrouwen en -groepen. Het gaat bij belangenbehartiging niet alleen om materiële dingen (zoals inkomenspositie en voorzieningen) maar ook om ideologische consequenties daarvan, die zich uiten in leefbaarheid: de kwaliteit van het bestaan van uitkeringsgerechtigden, die verschillende posities hebben als vrouw, man, buitenlander, alleenstaande etc. Naast het scala van problemen die betrekking hebben op de leefbaarheid van arbeidsongeschikten, gaat het met name bij WAO-vrouwen om een complex van verhoudingen, uitspraken, voorzieningen, wetten, moraal, politiek en ideologie, dat een netwerk creëert dat WAO-vrouwen op haar plaats wijst en ervoor zorgt dat ze blijven zitten waar ze zitten.

Het verzet tegen deze toewijzing levert nogal wat weerstanden op. Dit was zeker bij het ontstaan van WAO-vrouwengroepen een duidelijke reactie. Een andere plaats innemen is niet eenvoudig voor vrouwen. Een en ander leidt tot een aantal verwachtingen vanuit de WAO-vrouwengroepen naar het opbouwwerk c.g. de opbouwwerkster. WAO-vrouwen die problemen met hun uitkering en positie ervaren en zich richten tot een vrouwen-belangenbehartigingsgroep hebben een aantal verwachtingen. In de

eerste plaats willen ze hun eigen verhaal kwijt. Een volgende stap is dit verhaal politiek maken door eisen te stellen en zich te organiseren met anderen in dezelfde maatschappelijke situatie. Maar het formuleren van de eisen en die bijv. via een vakbond gerealiseerd krijgen ligt niet voor de hand.

Vrouwen zijn gewend hun werk binnenshuis (geïsoleerd en geïndividualiseerd) te doen. Problemen worden individueel ervaren: "Je hangt je vuile was niet buiten". De veelvoud van relaties en onderhandelingen in het (buitenshuis) betaalde werk zijn niet zo geïsoleerd, maar veelal is de positie van vrouwen daar ook een ondergeschikte. Kortom het politiek maken van hun eisen vraagt een duwtje in de rug. Vanuit hun socialisatie en positie zijn vrouwen niet gewend te denken in gescheiden gebieden tussen bijv. werk en gezelligheid, praten en leren etc. Het zijn dan ook vooral vrouwen die aandacht hebben voor leerprocessen in de opbouwwerksituatie. In de groep willen ze leren door ervaringen uit te wisselen, door het oefenen van bepaalde vaardigheden, zoals voorzitten, notuleren, gesprekstechnieken etc. Ze willen niet alleen hun positie als WAO-ster versterken, maar ook hun positie als vrouw. Meer zelfvertrouwen krijgen in de relatie met uitkeringsinstanties, artsen, pers etc. Opbouwwerk kan hierbij een ondersteunende rol vervullen.

Toch blijft er een groot knelpunt liggen in de belangenstrijd van WAO-sters. De meesten komen uit de arbeidersklasse. Zij voelen zich op die basis solidair met WAO-ers. Maar zij vinden het te simpel gesteld om de belangen van WAO-ers en WAO-sters op één hoop te gooien. Ze ervaren verschillen in beleving en behandeling. Het opbouwwerk heeft tot taak de specifieke vrouwenbelangen op te sporen, waarbij de opbouwwerkster zich duidelijk moet profileren. Persoonlijke inzet en een vertrouwensbasis zijn daarbij een eerste vereiste.

De opbouwwerk-ondersteuning geeft garanties voor continuïteit. Deze maakt het mogelijk dat er contacten gelegd en geïntensiveerd worden met uitvoerende instanties (ook politieke organen), die te maken hebben met de maatschappelijke positie van vrouwen en individuele hulpverlening. We denken hierbij aan de achterstandssituatie van vrouwen, de hoge drempel om in contact te komen met organisaties zoals de Gemeenschappelijke Medische Dienst, de besturen van Gemeente en Provincie etc. Met name de integratie van het WAO-vrouwenwerk willen we nader belichten. We beperken ons hierbij tot het terrein van de vrouwenhulpverlening. Integratie is een proces van stapsgewijs voorwaarden scheppen tot invoering in en deelname aan de bestaande mogelijkheden van hulpverlening. Daarbij dient rekening gehouden te worden met het gevaar dat een te snelle of niet geanalyseerde integratie riskant kan zijn voor de WAO-zelfhulpgroepen. Bijvoorbeeld het gevaar onder te sneeuwen en niet voldoende in staat zijn een eigen plaats te verwerven binnen de bestaande organisaties. Het risico bestaat dat anderen zich gaan bezighouden met specifieke WAO-vrouwenproblemen. Deze zullen dan niet naar de juiste waarde ingeschat worden en verdwijnen in of binnen bestaande instituties. Integratie dient met uiterste voorzichtigheid en onder bewaking van de opbouwwerkster bekeken te worden.

Bestaande organisaties bieden vaak meer mogelijkheden qua geld en beroepskennis, maar zijn ook gebonden aan regels vanuit het instituut (organisatie) en door hogerhand (subsidiegever). Ook is beroepskennis niet altijd een zekerheid dat er sprake is van ethische verantwoordelijkheden en een vrouwvriendelijk beleid.

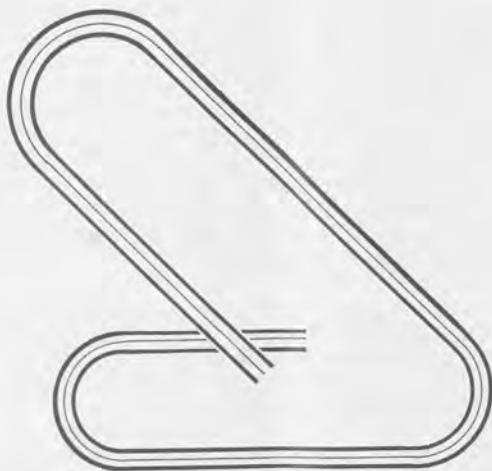
We moeten als WAO-vrouwen er ook rekening mee houden dat we niet met veel energie een zelfhulpgroep oprichten en dat deze dan als het ware

overgenomen wordt door organisaties die plotseling brood in ons zien. Als dit in goed overleg met de zelf-hulpgroepen gebeurt, kan het een extra positieve mogelijkheid voor de organisatie zijn; het moet echter op de eerste plaats een pré zijn voor de betrokken WAO-vrouwen. Denk bijv. aan inspraak bij het aanstellen van een personeelslid, deelname aan het sollicitatiegesprek, mogelijkheden bezien of zo'n baan perspectief kan bieden aan een afgeschatte WAO-vrouw etc. Met andere woorden: de mogelijkheden van de ervaren WAO-vrouw erkennen en ook honoreren! Dit kan op verschillende manieren gebeuren, denk aan het tegemoet komen bij de ondersteuning van WAO-vrouwen als het gaat om ruimte, geld, materialen enz. Uiteindelijk kan dit mede een optimale integratie bewerkstelligen en dat is voor alle betrokkenen van belang.

Een extra handicap voor WAO-vrouwen bij het zich willen organiseren in een zelfhulpgroep, het vormen van een netwerk voor individuele hulpverlening en groepsactiviteiten, wordt veroorzaakt door het niet gezond zijn, wat betekent: niet de mogelijkheid krijgen/hebben om van een niet-betaalde activiteit/baan een betaalde baan te maken. Hierin wijken wij af van andere vrouwenzelfhulpgroepen. Dit maakt temeer duidelijk dat wij ondersteuning behoeven van het opbouwwerk in de persoon van een opbouwwerkster. Wij zijn met meer dan 200.000 WAO-vrouwen in Nederland en slechts enkelen van ons zijn in de verschillende regio's actief als groep. Wij verwachten vanuit het opbouwwerk een gerichte ondersteuning; daarbij niet in de vorm van leiding of vorming op de eerste plaats zettend. Agogische en emancipatorische aspecten van het opbouwen van een zelfhulpgroep van vrouwen in de WAO vergroten de mogelijkheden van de individuele vrouw zowel als van de groep. Wij verwachten echter dat dit op een "natuurlijke" wijze gestalte krijgt!

Wij hopen dat deze opvattingen er toe bijdragen dat een discussie in gang gezet wordt over de plaats van het WAO-vrouwenwerk in de hulpverlening en in het WAO-belangenbehartigingswerk.

Corry van de Wege (WAO-ster)
Elga Zuidema (opbouwwerkster).

DE WAO IN DE TWEEDE KAMER

Rijksbegroting 1986, hoofdstuk XV (Sociale Zaken en Werkgelegenheid); enkele citaten

Ter Veld, PvdA (19 november 1985)

"De inkomens, de lonen en de uitkeringen zijn gedaald, maar wel steeds meer gedaald naarmate het inkomen al lager was en zeker meer gedaald wanneer de betrokkene minder mogelijkheden heeft om weer aan de arbeids-wereld te kunnen deelnemen.

In de periode 1980-1986 zal de koopkracht van de modale WAO'er 26% zijn gedaald en die van de modale WAO'er zonder WAM-toeslag ruim 22,5%. Wij hadden met zijn allen waarschijnlijk de indruk, dat de achteruitgang minder groot was. Ik ben er in ieder geval van geschrokken. De AOW'er lijdt in dezelfde periode bijna 12,5% koopkrachtverlies, de modale werknemer bijna 6%. In deze kabinetsperiode is de modale werknemer 0,2% in koopkracht vooruit gegaan. De AOW'ers, de minima, hebben echter 6% koopkracht ingeleverd en de WAO'ers bijna 14%".

Ubels-Veen, EVP (19 november 1985)

"..... De minister blijft echter al jaren doof voor tal van signalen uit de samenleving en het is dan ook een teken aan de wand dat 174 prominente Nederlanders, waaronder partijgenoten van de minister, de bezuinigingen in het kader van de op stapel staande herziening van het stelsel van sociale zekerheid een fundamentele aantasting noemen van rechten die decennia lang zijn opgebouwd. Zij zijn van mening dat de herziening van het stelsel voor velen armoede zal betekenen".

Willems, PSP (19 november 1985)

"Het is zonder meer treurig te noemen dat in alle wetsvoorstellen met betrekking tot de stelselherziening de democratisering van het stelsel nergens aan de orde komt. Er wordt met geen woord gesproken over cliëntenparticipatie en met geen woord over belangenorganisaties van en voor uitkeringsgerechtigden. Maar ook zonder dat er sprake zou zijn van de al jaren slepende discussie over de herziening van het stelsel, behoort de overheid zich te buigen over te hanteren instrumenten om de consumenten in de sociale zekerheid meer te betrekken bij het beleid en de uitvoering.

Waarom gebeurt dit wel bij de volkshuisvesting, het onderwijs, het welzijnswerk en zelfs - hoe minimaal ook - in de werksituatie, maar wordt er geen enkele subsidie beschikbaar gesteld, op een enkele incidentele fooi na, voor cliëntenorganisaties op het terrein van de bijstand, WAO, werkloosheid, etcetera? Willen de bewindslieden eens over dit aspect hun licht laten schijnen? Willen zij in dat verband ook ingaan op het wegvallen van de subsidie voor het landelijk steunpunt voor WAO-vrouwen en, op langere termijn, van de WAO-platforms? Het is onjuist om de verantwoordelijkheid hiervoor door te schuiven naar een ander departement of naar een lagere overheid. Ik daag de bewindslieden dan ook uit om zelf hierover een overleg te starten met hun collega's van WVC".

(20 november 1985)

De heer Willems (PSP): "Mijnheer de Voorzitter! Ik betreur het zeer dat ik van de regering nog geen antwoord heb gekregen op mijn toch vrij principiële vragen over de democratisering van het sociale zekerheidsstelsel en op mijn visie op de cliënten-participatie. Ik heb in dat verband ook gevraagd of de bewindslieden bereid zijn, een overleg met WVC te entameren over het steunpunt voor de WAO-vrouwengroepen en de WAO-platforms".

Hoofdstuk XVI (Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur)

Buurmeijer, PvdA (19 november 1985)

"Voor veel arbeidsongeschikten en werklozen liggen met name in de informele sfeer de mogelijkheden om maatschappelijk te functioneren. Voor hen geldt niet dat baanloosheid samenvalt met werkloosheid. Zij verdienen in de veelheid van activiteiten, die door hen worden ondernomen, steun van de overheid. De waarde hiervan is groot voor betrokkenen zelf, maar ook voor de samenleving in haar geheel.

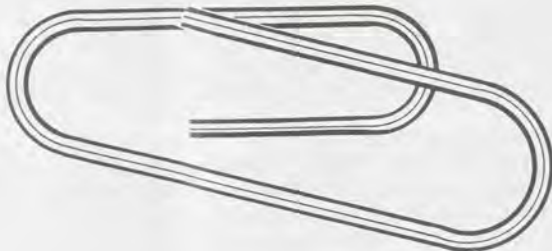
"..... In het vinden van een nieuw evenwicht tussen de ver van de mensen afstaande verstatelijkte verzorgingsmaatschappij en de rechtsstaat, gebaseerd op de beleving van onderlinge solidariteit die wordt ervaren als produkt van een vrijwillige keuze, kan het welzijnsbeleid een essentiële rol vervullen. In dit type benadering past de erkenning en ondersteuning van zowel WAO-platforms als werkgelegenheidsprojecten voor jeugdigen, beide als alternatief naast activiteiten die door het Departement van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in deze sfeer worden ontwikkeld. De Minister van WVC is eraan begonnen maar laat het even zo plotseling weer liggen. Waarom? Omdat het niet past in zijn conceptie van de terugtrekkende overheid? Is het gewoon het gevolg van een gebrek aan een consistente inhoudelijke beleidsdoelstelling? Alle twee zijn even erg!

Schriftelijke beantwoording van de vraag van de heer Buurmeijer (PvdA) over beleid WVC ten aanzien van WAO-platforms en werkgelegenheidsprojecten voor jeugdigen. Actief beleid in deze gewenst.

"In de sfeer van de opvang van de negatieve gevolgen van werkloosheid - inclusief de langdurige - en van arbeidsongeschiktheid heb ik de afgelopen jaren op diverse beleidsterreinen maatregelen getroffen".

"..... Met de heer Buurmeijer ben ik overigens van mening dat "geen middel ongebruikt mag worden gelaten om deze groep van burgers in staat te stellen actief te zijn".

"..... Uitgegaan wordt van de behoeften van de betreffende groepen, van de tijdsbestedingsproblemen gegeven hun inkomenspositie en van de specifieke problemen voortvloeiend uit de situatie van niet-activiteit. Verder heb ik een aantal concrete beleidsdaden inmiddels met name neergelegd in het Rijksprogramma Sociaal Cultureel Werk dat ik onlangs nog met de vaste Kamercommissie heb besproken en waarmee ook de PvdA instemde".

REGIONALE WAO-PLATFORMS INFORMEREN GEMEENTEBESTUREN

Bijna alle Regionale Arbeidsongeschikten Platforms hebben de Gemeentebesturen in hun regio's schriftelijk geïnformeerd over de consequenties (verarming van hun ingezetenen en extra kosten en belasting voor gemeentebesturen) van de komende Stelselherziening. Aansluitend hebben in veel gevallen plaatselijke WAO-groepen contact opgenomen met gemeenteraadsfracties. In zeer veel gevallen leidde dit tot aandacht in gemeenteraadsvergaderingen voor deze vraagstukken; en in een aantal gevallen ook tot moties en brieven van Gemeentebesturen aan de Staatssecretaris van Sociale Zaken, VNG en Divosa, terwijl daarnaast heel wat gemeenteraadsleden ook besloten deze zaken aanhangig te maken binnen hun politieke partijen.

Hoewel onduidelijk is of en op welke wijze de "doorwerking" van deze activiteit ook de landelijke politiek bereikt, betekende deze Attentie Aksie naar de gemeentebesturen in veel gevallen dat men zich daar nader is gaan bezinnen op allerlei consequenties van de voorgenomen Stelselherziening.

Als voorbeeld van de uitkomsten van zo'n gemeentelijke beraadslaging drukt MO hieronder de brief af die het Gemeentebestuur van Brunssum zond aan de Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid over deze zaak:

Onderwerp: herziening stelsel van
sociale zekerheid

Bij schrijven van 10 juli 1985 hebben het Limburgs overleg van vrouwen in de W.A.O., het Arbeidsongeschikten Samenwerkingsverband Limburg en het Platform van W.A.O./A.A.W.-groepen en gehandicaptenorganisaties Limburg de gevolgen van de herziening van het stelsel van sociale zekerheid zowel voor de betrokken uitkeringsgerechtigden als voor de gemeentebesturen aan de orde gesteld.

Een afschrift van bedoeld schrijven gelieve U hierbij aan te treffen. De raad dezer gemeente besloot in zijn vergadering van 27 augustus 1985 naar aanleiding van het vorenstaande U te berichten:

1. dat wordt betreurd, dat vanwege het schrappen van de Werkloosheidsverdisconterende maatregelen in de W.A.O./A.A.W. een groot aantal W.A.O.-ers (geschat wordt 50% van de uitkeringsgerechtigden) straks werkloos zal worden. De uitkeringsduur wordt dan beperkt (voor zover nu bekend maximaal 5 jaar), terwijl het dagloon, waarnaar de uitkering wordt berekend gedurende het uitkeringstijdvak eens per half jaar zodanig wordt verminderd, dat uiteindelijk het minimum-dagloon wordt bereikt.
Voor de W.A.O.-ers, op wie deze maatregel van toepassing is, betekent dit, dat de betrokkenen uiteindelijk terugvallen op de Rijks-groepsregeling Werkloze Werknemers (verlies aan koopkracht, huurschulden, niet meer kunnen betalen van hypotheeklasten, interen vermogen, gedwongen verkoop van eigen woning, enz.).
2. dat deze gemeente in verband met een extra hoog aantal W.A.O.-ers met een volledige W.A.O.-uitkering (gevolgen van sluiting mijnen), bijzonder wordt getroffen door stijging van de werkloosheid (W.A.O.-ers worden werkloos), hetgeen niet te onderschatten gevolgen heeft voor:

- a. verhoging van het eigen aandeel in de stijgende bijstandskosten;
- b. de hogere personeelslasten voor de afdeling Sociale Zaken, die naar verwacht wordt met een groter bestand werklozen met een R.W.W.-uitkering te maken zal krijgen;
- c. daling van de koopkracht;
- d. de negatieve economische gevolgen voor stad en regio in zijn geheel.

Een afschrift van dit schrijven zenden wij aan de V.N.G., Divosa, de belangengroep W.A.O./A.A.W. Brunssum, alsmede aan de leden van de R.W.W./W.W.V.-commissie.

Burgemeester en Wethouders van Brunssum,

w.g. F. Sajovec, secretaris

w.g. L.J. Hoogland, burgemeester.

VROUWEN IN DE WAO ACHTERGESTELD

Mannen en vrouwen worden bij de uitvoering van de Wet Arbeidsongeschiktheid (WAO) ongelijk behandeld. Zo worden vrouwen minder intensief begeleid dan mannen bij een mogelijke terugkeer in het arbeidsproces. Ze worden eerder weer goedgekeurd, terwijl er voor hen geen baan is. Het traditionele rollenpatroon, waarin de vrouw achter het aanrecht hoort lijkt een belangrijke rol te spelen in de achtergestelde positie van de WAO-vrouw. Ook de oudere arbeidsongeschikte man zit in het verdomhoekje. Voor hem vormt de WAO doorgaans een vervroegde pensionering.

Aldus het Welzijnsweekblad in een bespreking van <Evaluaties van beleidsevaluatie en de Arbeidsongeschikthenverzekering>, een proefschrift waarop drs. Michiel Herweijer bij de Technische Hogeschool Twente is gepromoveerd tot doctor in de technische wetenschappen.

Herweijer, politicoloog, wijst ter onderbouwing van zijn stellingen ondermeer op de intenties van de WAO: die is enerzijds bedoeld om het inkomensverlies als gevolg van arbeidsongeschiktheid op te vangen, maar anderzijds om de terugkeer in het betaalde arbeidsproces te bevorderen. Van dit laatste komt uiteindelijk maar heel weinig terecht waar het (gehuwde) vrouwen en oudere WAO-ers betreft, aldus Herweijer.

Hij kwalificeert de WAO voor vrouwen als een (zeer) tijdelijke overbrugging tussen de betaalde baan en het huishouden.

Behalve een minder intensieve begeleiding bij het hervinden van passend werk constateert Herweijer tevens, dat de arbeidsongeschikte gehuwde vrouw bij de eerste herkeuring, die na drieënhalve jaar plaatsheeft, sneller hersteld wordt verklaard dan ongehuwde vrouwen en mannen. Dat heeft ingrijpende financiële consequenties, omdat na herstelverklaring de WAO-uitkering stopt. Aangezien er in de meeste gevallen geen sprake is van hervatting van het werk zal de vrouw een beroep moeten doen op de (veel lagere) bijstand of op het inkomen van haar man, aldus de promovendus.

Hij wijst in dit kader niet alleen de uitvoerders van de wet als 'schuldigen' aan, maar ook de vrouwen zelf: gezien genoemd heersend klassiek rollenpatroon wordt voor vrouwen weliswaar minder hard gezocht naar passend werk, maar ook vrouwen zelf zijn na het optreden van een handicap eerder geneigd zich vrijwillig van de arbeidsmarkt terug te trekken, aldus Herweijer.

Wat de arbeidsongeschiktheid van de man aangaat, stelt de Twentse politoloog dat deze naarmate hij ouder is op het moment van de arbeidsongeschiktheid, hij minder kans maakt op (gedeeltelijke) terugkeer op de arbeidsmarkt. Van de mannen, die op 60-jarige leeftijd arbeidsongeschikt worden verklaard, herstelt maar 6% binnen 5 jaar. Voor 50-jarige mannen ligt dit percentage een stuk hoger, namelijk op 15%, terwijl de terugkeer van 40-jarige mannen op 27% ligt. Ook hier geldt derhalve dat de bedoeling van de WAO om herintreding te bevorderen niet wordt waargemaakt, zo concludeert Herweijer.

Hij noemt de WAO in dit verband een 'pseudo-VUT'. De promovendus merkt hierbij op dat in Nederland en ook in andere Westeuropese landen nauwelijks meer sprake is van 'normale pensionering'. Door de WAO en de VUT-regelingen verlaten steeds meer mensen voor hun 65ste jaar het arbeidsproces.

Commissie Oriënteringsdagen:

MINSTENS KWART VAN DE BEVOLKING WORDT "APART GESTELD"

In een brief aan de Vaste commissie voor sociale zaken en werkgelegenheid van de Tweede Kamer waarschuwt de Commissie Oriënteringsdagen ervoor dat in Nederland zich een "apartheids-economie" ontwikkelt. Tenminste een vierde of eenderde deel van de Nederlandse samenleving wordt structureel op het tweede plan geplaatst. Men wordt de mogelijkheid ontnomen om zich te ontplooien. De voorgenomen wijziging van het sociale zekerheidsstelsel versterkt deze teneur.

Volgens de commissie voltrekken zich maatschappelijke veranderingen ten aanzien van arbeid en inkomen die wijzigingen vragen van grondslag en inhoud van een sociaal zekerheidsstelsel, die veel fundamenteeler zijn dan de wijzigingsvoorstellen die thans ter tafel liggen.

Er vindt in toenemende mate een ontwikkeling plaats van produktie-arbeid naar consumptie-arbeid. Er komt er wel steeds meer werk, maar steeds minder in de vorm van loonarbeid. Daarom is het ook niet langer juist om te stellen dat de 'actieven' ook moeten werken voor het inkomen van de 'niet-actieven'. En is het niet langer terecht de maatschappelijke rijkdom automatisch te koppelen aan loonarbeid. Er is steeds minder loonarbeid vereist om alle mensen in onze samenleving bestaanszekerheid te geven. Een stelselwijziging die tegen deze ontwikkelingen in blijft vasthouden aan loonarbeid als spilfunctie in het proces van maatschappelijke rijkdom, drukt een belangrijk deel van de Nederlandse samenleving in een tweederangs werkelijkheid: de werkelijkheid van de nieuwe armoede.

Anno 1985 is de zaak als volgt in Nederland: 750.000 werklozen, 750.000 arbeidsongeschikten, 300.000 tot 500.000 'verborgen' werklozen, 400.000 bijstandsmensen. In deze cijfers is een aantal groepen structureel oververtegenwoordigd, zoals:

- vrouwen ("kunnen wel terug naar de keuken", wordt gezegd)
- jongeren ("kunnen op school blijven", wordt gezegd)
- gehandicapten ("hoeven niet te werken", wordt gezegd)
- buitenlanders ("mogen/moeten terug naar hun vaderland", wordt gezegd)
- ouderen ("mogen/moeten eerder aan de kant gaan staan", wordt gezegd).

MET JE KOP TEGEN DE MUUR

informatie

Niet alleen arbeidsongeschikten en werklozen maken zich zorgen over de toekomst van het sociale zekerheidsstelsel. Bijstandsvrouwen, kunstenaars, jongeren, hulpverleners, werknemers en maatschappelijke organisaties delen hun bezorgdheid, zo blijkt uit een gezamenlijk uitgebrachte publicatie "Met je kop tegen de muur".

De organisaties zijn: de ANIB, het Landelijk WAO-beraad, de Gehandicaptenraad, de Jongerenbeweging verbonden met de FNV, de Voedingsbond, Landelijk Steunpunt Vrouwen in de Bijstand, Bond voor mensen zonder (betaald) werk, Landelijke Vereniging belangengroep mensen zonder werk, Stichting de Ombudsman, NIMO, Commissie Oriënteringsdagen, Bond Beelden- de Kunstenaars, Landelijke Beraad Uitkeringsgerechtigden. Ze hebben de publicatie geschreven:

- om informatie te geven over de plannen van de regering
- om aandacht te vestigen op praktische knelpunten en vergeten groepen in de nu geldende wetten
- om standpunten van de verschillende belangenbehartigingsorganisaties kenbaar te maken
- om te voorkomen dat de regeringsplannen aanvaard worden.

Deel 1 geeft praktische informatie over de wetsvoorstellen die eind oktober door de regering bij het parlement zijn ingediend. Interviews met uitkeringsgerechtigden geven een beeld van de huidige situatie. Deel 2 bevat commentaren en standpunten van de organisaties.

"Met je kop tegen de muur is te bestellen door overmaking van f7,50 op girorekening 208020, t.n.v. St. de Ombudsman in Hilversum, onder vermelding van de titel.

FRIES WAO BERAAD STEUNT "WERK EN WELZIJN"

informatie

Het is zeker niet zo dat de WAO-beweging zich uitsluitend zorgen maakt over het niveau van de uitkeringen en daarmee samenhangende sociale verworvenheid. Dat bleek weer eens toen het Fries WAO-Beraad zich in een schrijven tot de Tweede Kamer richtte over het Friese arbeidsherverdelings-project Werk en Welzijn en daaraan uit oogpunt van WAO-preventie grote waarde toekende.

In een door de Vaste Commissie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gehouden hoorzitting over "Werk en Welzijn" werd door de VVD-leden in de Commissie aan die brief gerefereerd en aan de delegatie van Werk en Welzijn gevraagd of inderdaad Werk en Welzijn preventieve betekenis had t.a.v. arbeidsongeschiktheid.

Van de zijde van de Werk en Welzijn-delegatie werd geantwoord dat het Friese project kwantitatief natuurlijk te klein is om daar al hele statistieken aan te ontleenen, maar dat het in één geval nawijsbaar zo gewerkt had. Bovendien werd gewezen op onderzoek waaruit blijkt dat arbeiders in laaggekwalificeerde functies vier maal zo veel WAO-risico lopen als werkmensen in hogere functies. En ook dat duidelijk is dat de partiële vrijstellingen in het kader van Werk en Welzijn maken dat risico's (slijtage, onevenwichtige belasting, ongelukken) verminderen.

INFORMATIE OVER DE STELSELHERZIENING

In dit stukje willen we aangeven op welke plaatsen informatie over de stelselherziening is te vinden. We beperken ons vooral tot de voorstellen die ten aanzien van de WAO zijn gedaan, omdat de hele stelselherziening toch al een erg uitgebreid stuk zou vergen. Niettemin zullen we een aantal algemene stukken wel meenemen.

Officiële stukken

Ieder stuk dat in de Tweede Kamer wordt behandeld heeft een nummer. Wie op zoek is naar de Tweede Kamerstukken die over de stelselherziening zijn uitgebracht moet kijken onder nummer 17475. Over de stelselherziening zijn al langere tijd stukken verschenen. Het belangrijkste is stuk nummer 17475.1-2, de zogenaamde "gespreksnotitie". Dat was het eerste stuk dat over de stelselherziening is verschenen, op 9 juni 1982.

Later, op 25 mei 1983, verscheen stuk nummer 17475.7. Dit was het verzoek van het kabinet om advies van de SER en de ER over haar plannen.

De SER reageerde daarop met een advies: Het Advies hoofdlijnen gewijzigd stelsel van sociale zekerheid bij werkloosheid en arbeidsongeschiktheid. (Publicatie 84/16, 29 juni 1984, van de SER).

De Emancipatieraad heeft op 12 april 1984 en op 17 augustus 1984 gereageerd op de adviesaanvraag.

Op 11 april 1985 verstuurde de Staatssecretaris zijn adviesaanvraag aan de SVR (Sociale Verzekeringsraad), en aan de VNG. Deze adviesaanvraag ligt ter inzage op de bibliotheek van de Tweede Kamer, maar hij is daar niet te krijgen.

Op 6 mei 1985 werd advies gevraagd over de Invoeringswet Stelselherziening, ook aan de SVR.

Op 6 juni 1985 werd advies gevraagd aan de Raad voor de Gemeentefinanciën over de financiële en personele consequenties van de wetsvoorstellen.

Het advies van de Raad voor de Gemeentefinanciën werd uitgebracht op 22 juli 1985.

Op 22 augustus reageerde de VNG op de adviesaanvraag van 11 april 1985.

De SER achtte het nodig om ook nog te reageren op de adviesaanvraag van 11 april. Hij deed dat op 23 augustus 1985 (vervolgadvies gewijzigd stelsel van sociale zekerheid bij werkloosheid en arbeidsongeschiktheid, publicatie 85/16, 23 augustus 1985, van de SER).

Op 25 oktober 1985 werd het advies van de SVR uitgebracht.

Inmiddels zijn ook de definitieve plannen van het kabinet bij de Tweede Kamer ingediend. De voorstellen met betrekking tot de Werkloosheidswet hebben nummer 19261. Die voor de arbeidsongeschiktheidswetten hebben nummer 19256. Voor belangstellenden kan nog de Toeslagenwet van belang zijn. Dat is nummer 19257.

De uitkeringsgerechtigden zelf

Vanuit bewegingen van uitkeringsgerechtigden zelf zijn er twee belangrijke recente brochures uitgebracht.

- "Met je kop tegen de muur!", de toekomst van ons sociaal stelsel. Regeringsplannen, informatie, commentaar. Uitgegeven door een groot aantal organisaties van uitkeringsgerechtigden en andere instanties. Verkrijgbaar voor vijf gulden (excl. verzendkosten) bij de deelnemende organisaties, of voor f. 7,50 (incl. verzendkosten) bij Stichting De Ombudsman, postbus 1700, 1200 BS Hilversum.

Deze brochure behandelt de stelselherziening in haar geheel.

- "Stelselherziening sociale zekerheid: Uitge(s)teld - afge(s)teld?" Uitgegeven door het Landelijk WAO-Beraad in samenwerking met het Landelijk Samenwerkingsverband Regionale Platforms van Arbeidsongeschiktenorganisaties (LSV). Verkrijgbaar bij onder andere het Landelijk WAO-Beraad, W.A. Vultostraat 47, 3523 TT Utrecht (tel. 030-890766), voor f. 3,50 excl. verzendkosten.

In deze brochure wordt vooral ingegaan op de problematiek rond arbeidsongeschiktheid en stelselherziening.

Tijdschriften

Voor wie de discussie over de stelselherziening wil volgen, zijn er een paar tijdschriften de moeite waard.

- Sociaal Maandblad Arbeid
- Tijdschrift voor Sociale Gezondheidszorg
- Economisch Statistische Berichten
- Sociaal Bestek

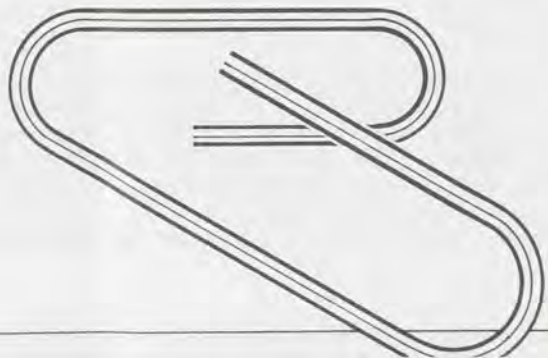
Sinds kort verschijnt ook weer de "dokumentatiekrant WAO", uitgegeven door het NIMO in Den Bosch, waarin iedere keer een groot aantal literatuurverwijzingen wordt opgenomen (Inlichtingen bij NIMO, 073-137295).

Verder is er een literatuuroverzicht voor sociale zekerheid, Nieuwsbrief Sociale Zekerheid, die door het SISWO wordt uitgegeven, in samenwerking met de COSZ (Commissie Onderzoek Sociale Zekerheid), die vanuit het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid opereert.

En verder.....

Genoeg te lezen dus. Hoewel er ook veel materiaal bestaat waar veel moeilijker aan de komen valt. We hebben de adviesaanvraag van april 1985 al genoemd. Naarmate de stukken dikker worden, lijkt het vaker voor te komen dat men in Den Haag de moeite niet meer neemt om ze te vermenigvuldigen. Dan wordt het voor een geïnteresseerde burger al heel erg moeilijk om mee te praten over het sociale zekerheidsbeleid. Niet alleen zijn de stukken dan te dik en te ingewikkeld, er valt dan ook al niet meer aan te komen.

Kees Fortuin

ABONNEMENT OP MEDEDELINGEN OPBOUWERK

Ondergetekende:

Naam (instelling) : .....

Adres : .....

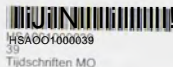
Postcode : ..... Woonplaats : .....

m.i.v. 1 januari 1986 een abonnement op Mededelingen Opbouwwerk
(abonnementsprijs fl. 32,50 per jaar voor 10 à 12 ex.)

wil toezending van de volgende themanummers (fl. 5,— per stuk,
excl. porto):

- nr. 23 juli 1984   Onderwijsvoorrang in ontwikkeling
- nr. 25 sept. 1984   Minderheden/meerderheid
- nr. 27 nov. 1984   Economische initiatieven
- nr. 29 jan. 1985   Automatisering
- nr. 31 maart 1985   Gif in de wijk
- nr. 33 mei 1985   Onderwijsvoorrang
- nr. 35 juli/aug.'85   Wethouder, Werkloosheid en Werkgelegenheid
(fl. 7,50)
- nr. 37 okt. 1985   Consument en huishouding - een oriëntatie
- nr. 38 dec. 1985   WAO-AAW Platforms

Gefrankeerd zenden aan : Mededelingen Opbouwwerk,
Prins Mauritslaan 26,
2582 LS Den Haag

ih¹ is een mededelingenblad voor het opbouwwerk.

MO. verschijnt tenminste 10 maal per jaar: zes gewone en 4 themanummers. Een abonnement kost f. 32,50. Bij meer-abonnementen reductie op aanvraag. Losse nrs. f. 4,50, themanrs. f. 5,25, excl. porto.

Prins Mauritslaan 26
2582 LS Den Haag
070-521354

Samenstelling: Jur de Haan, Charlotte Krop
Wil van de Leur

ISSN:
0168-06SX